

UCHWAŁA NR XLIII/319/2022

RADY GMINY MURÓW

z dnia 24 listopada 2022 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Murów na lata 2023-2026

Na podstawie art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840) po uzyskaniu pozytywnej opinii Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Murów na lata 2023- 2026 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Murów.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Stanisław Onyszkiewicz

Załącznik do uchwały Nr XLIII/319/2022
Rady Gminy Murów
z dnia 24 listopada 2022 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla
Gminy Murów na lata 2023-2026 stanowi
element uzupełniający do innych aktów
planowania. Opisuje politykę
administracyjną w zakresie ochrony
dziedzictwa kulturowego

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINA MURÓW

SPIS TREŚCI

1 W S T Ę P	3
2 PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	3
3 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	4
3.1 KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ	4
3.2 USTAWA Z DNIA 23 LIPCA 2003 R. O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI (DZ. U. 2022, POZ. 840)	4
3.2.1 POJĘCIE ZABYTKU I DZIAŁAŃ PRZY ZABYTKU – ARTYKUŁ 3.....	4
3.2.2 OCHRONA I OPIEKA NAD ZABYTKAMI – ARTYKUŁ 4 I 6.....	6
3.2.3 FORMY I SPOSOBY OCHRONY ZABYTKÓW – ARTYKUŁ 7 Z ROZWINIĘCIEM (ART. 16-20).....	7
3.2.4 EWIDENCJA ZABYTKÓW – ARTYKUŁ 21 I 22	10
3.2.5 ORGANY OCHRONY ZABYTKÓW – ARTYKUŁ 89.....	10
3.3 AKTY WYKONAWCZE	10
3.4 INNE AKTY PRAWNE POWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW	11
4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	12
4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	12
4.1.1 KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI	12
4.1.2 NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY	14
4.1.3 KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO KRAJU 2030.....	17
4.1.4 STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO 2020.....	18
4.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU.....	18
4.2.1 UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z WOJEWÓDZKICH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PLANISTYCZNYCH I PROGRAMOWYCH.....	18
4.2.2 UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z POWIATOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PLANISTYCZNYCH I PROGRAMOWYCH	22
5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	299
5.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY	29
5.1.1 STUDIUM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	29
5.1.2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	31
5.1.3 STRATEGIA ROZWOJU GMINY MURÓW	32
5.1.4 WIELOLETNI PROGRAM INWESTYCYJNY NA LATA 2010-2017	35

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY MURÓW	35
5.2.1. CHARAKTERYSTYKA GMINY	35
5.2.2. HISTORIA GMINY	38
5.3 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY	41
5.3.1 REJESTR ZABYTKÓW	42
5.4 EWIDENCJA ZABYTKÓW	43
5.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE	71
5.6 ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY	72
5.6.1.ZABYTKI SAKRALNE - KOŚCIOŁY	73
5.6.2. ZABYTKI SAKRALNE – KAPLICZKI	75
5.6.3.ZABYTKI SAKRALNE – KLASZTORY I PLEBANIE	84
5.7.4. ZABYTKI INFRASTRUKTURY PRZEMYSŁOWEJ I ADMINISTRACYJNEJ	85
5.7.5. OBIEKTY MIESZKALNE I ZABUDOWANIA GOSPODARCZE	90
5.7.6. OBIEKTY ARCHEOLOGICZNE	91
5.8. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE	91
6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	92
7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	94
8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	100
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	100
9.1. SZCZEGÓŁOWE ZASADY OCENY	101
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	102
10.1 ŚRODKI Z FUNDUSZY EUROPEJSKICH	102
10.2 ŚRODKI DOFINANSOWANIA Z BUDŻETU PAŃSTWA	103
10.2.1 PROGRAMY MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO	103
10.2.2. FUNDUSZ KOŚCIELNY MSWIA	103
10.3. BUDŻET OPOLSKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW	104
10.4. BUDŻETU SAMORZĄDU WOJEWÓDZKIEGO	104
10.5. BUDŻET POWIATU OPOLSKIEGO	104
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	104
11.1. WIELOLETNIA PROGNOZA FINANSOWA	104
11.2. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW - WERYFIKACJA	104
11.3. POWSTAJĄCE DOKUMENTACJE PROJEKTOWE	105

1 W S T Ę P

Przyjęte założenia struktury i formy niniejszego opracowania oparte zostały na wytycznych określonych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków (obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa) – *Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny*. Podstawę merytoryczną dla warstwy dokumentacyjnej związanej z historią i dziedzictwem kulturowym na terenie gminy Murów stanowiły przede wszystkim ogólnodostępne publikacje i opracowania archiwalne oraz dokumentacje konserwatorskie przechowywane w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Opolu.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Murów na lata 2023-2026 stanowi element uzupełniający do innych aktów planowania. Opisuje politykę administracyjną w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Program stanowi podstawę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami, wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez opisanie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego.

2 PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Murów stanowi **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. 2022 r. nr 840) określająca między innymi, kto i w jakim celu powinien opracować program. Art. 87 ustawy wyznacza następujące cele:

1. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
2. zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
3. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
4. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspierania inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
5. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
6. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ochrona i opieka nad dziedzictwem kulturowym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest regulowana wieloma aktami prawnymi, które powinny być uwzględniane w opracowywaniu programów opieki nad zabytkami.

3.1 KONSTYTUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Na obowiązek ochrony zabytków wskazuje Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.	
Art. 5	<i>Rzeczypospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju</i>
Art. 6	<i>Rzeczypospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju</i>
Art. 86	<i>Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie.</i>

3.2 USTAWA Z DNIA 23 LIPCA 2003 R. O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI (DZ. U. 2022, POZ 840.)

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022, poz. 840) stanowi główny akt prawny, regulujący zasady ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Ustawa ta określa przede wszystkim przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, cele programów opieki nad zabytkami oraz możliwości finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

3.2.1 POJĘCIE ZABYTKU I DZIAŁAŃ PRZY ZABYTKU – ARTYKUŁ 3

ART. 3		
ZABYTEK I OKREŚLENIA POKREWNE		
ust. 1	zabytek	<i>nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;</i>

ust. 2	zabytek nieruchomy	<i>nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w ust. 1;</i>
ust. 3	zabytek ruchomy	<i>rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w ust. 1</i>
ust. 4	zabytek archeologiczny	<i>zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem</i>
ust. 5	instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami	<i>instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami</i>
ust. 12	historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny	<i>przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w składzie historycznych podziałów własnościowych</i>
ust. 13	historyczny zespół budowlany	<i>powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zachowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;</i>
ust. 14	krajobraz kulturowy	<i>Przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze</i>
ust. 15	otoczenie	<i>Teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych</i>
DZIAŁANIA PRZY ZABYTKACH		
ust. 6	prace konserwatorskie	<i>działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań</i>
ust. 7	prace restauratorskie	<i>działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań</i>
ust. 8	roboty budowlane	<i>roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku</i>
ust. 9	badania konserwatorskie	<i>działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich</i>
ust. 10	badania architektoniczne	<i>Działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń</i>

ust. 11	badania archeologiczne	<i>Działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego</i>
---------	-------------------------------	--

3.2.2 OCHRONA I OPIEKA NAD ZABYTKAMI – ARTYKUŁ 4 I 6

ART. 4	
DZIAŁANIA W CELU OCHRONY ZABYTKÓW	
ust. 1	<i>zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie</i>
ust. 2	<i>zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;</i>
ust. 3	<i>udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków</i>
ust. 4	<i>przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;</i>
ust. 5	<i>uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.</i>
ust. 6	<i>Uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska</i>
ART. 6	
ust. 1	ZAKRES OCHRONY
	<p>1) ZABYTKI NIERUCHOME, będące w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>a) krajobrazami kulturowymi,</i> <i>b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi lub zespołami budowlanymi;</i> <i>c) dziełami architektury i budownictwa,</i> <i>d) dziełami budownictwa obronnego,</i> <i>e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,</i> <i>f) cmentarzami,</i> <i>g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,</i> <i>h) miejscami upamiętnienia wydarzenia historycznego bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;</i> <p>2) ZABYTKI RUCHOME, będące w szczególności:</p>

	<p>a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;</p> <p>b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które stworzyły te kolekcje;</p> <p>c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;</p> <p>d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu, oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;</p> <p>e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479);</p> <p>f) instrumentami muzycznymi;</p> <p>g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;</p> <p>h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;</p>
	3) ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE, będące w szczególności:
	<p>a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;</p> <p>b) cmentarzyska;</p> <p>c) kurhany;</p> <p>d) relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej;</p>
ust. 2	<i>Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej</i>

3.2.3 FORMY I SPOSOBY OCHRONY ZABYTKÓW – ARTYKUŁ 7 Z ROZWINIĘCIEM (ART. 16-20)

ART. 7	
FORMY OCHRONY	
ust. 1	<i>wpis do rejestru zabytków</i>
ust. 1a	<i>wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa</i>
ust. 2	<i>uznanie za pomnik historii</i>
ust. 3	<i>utworzenie parku kulturowego</i>
ust. 4	<i>ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego</i>

3.2.3.1 UZNANIE ZA PARK KULTUROWY – ARTYKUŁ 16 I 17

Artykuły 16 i 17 są uszczegółowieniem zapisów ust. 3 art. 7

ART. 16	
ust. 1	<i>Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania, wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej</i>
ust. 1a	<i>Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia</i>
ust. 2	<i>Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1</i>
ust. 3	<i>Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy</i>
ust. 4	<i>W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem</i>
ust. 5	<i>Park kulturowy, przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin) na terenie, których ten park ma być utworzony</i>
ust. 6	<i>Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego</i>
ART. 17	
ust. 1	<p><i>Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1) Prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej</i> <i>2) Zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych</i> <i>3) Umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1</i> <i>4) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;</i> <i>5) składowania lub magazynowania odpadów</i>
ust. 2	<i>W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131–134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973, 2127 i 2269)</i>

3.2.3.2 PLANOWANIE PRZESTRZENNE – ARTYKUŁ 18, 19 I 20

Artykuły 18-20 są uszczegółowieniem zapisów ust. 4 art. 7

ART. 18	
ust. 1	<i>Ochronę i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu (...) strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.</i>
ust. 2	<p><i>W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;</i> 2) <i>określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;</i> 3) <i>ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.</i>
ART. 19	
ust. 1	<p><i>W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;</i> 2) <i>innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;</i> 3) <i>parków kulturowych.</i>
ust. 1a	<p><i>W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;</i> 2) <i>innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.</i>
ust. 1b	<p><i>W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1) <i>ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;</i> 2) <i>ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;</i> 3) <i>wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych</i>
ust. 2	<i>W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego program uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.</i>
ust. 3	<i>W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków</i>

ART. 20

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

3.2.4 EWIDENCJA ZABYTEKÓW – ARTYKUŁ 21 I 22

ART. 21

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy

ART. 22

ust. 1	<i>Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków</i>
ust. 2	<i>Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa</i>
ust. 3	<i>Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.</i>
ust. 4	<i>Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.</i>
ust. 5	<i>W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:</i> <ol style="list-style-type: none"><i>1) Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków;</i><i>2) Inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;</i><i>3) Inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków</i>

3.2.5 ORGANY OCHRONY ZABYTEKÓW – ARTYKUŁ 89

ART. 89

Organami ochrony zabytków są:

- 1) Minister właściwy do spraw kultury dziedzictwa narodowego w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków*
- 2) Wojewoda w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków*

3.3 AKTY WYKONAWCZE

ROZPORZĄDZENIA

1.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków</i>	<i>Dz.U. 2021, poz. 81</i>
2.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej</i>	<i>Dz. U.2019, poz. 1470</i>
3.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę</i>	<i>Dz. U. Nr 89, poz. 510</i>
4.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami</i>	<i>Dz. U. 2020, poz. 1901</i>
5.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę, niezgodnie z prawem</i>	<i>Dz. U. 2021, poz. 56</i>
6.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych</i>	<i>Dz. U. Nr 212, poz. 2153</i>
7.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków</i>	<i>Dz. U. Nr 75, poz. 706</i>
8.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”</i>	<i>Dz. U. Nr 124, poz. 1304</i>
9.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych</i>	<i>Dz. U. Nr 71, poz. 650</i>
10.	<i>Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków</i>	<i>Dz. U. Nr 30, poz. 259</i>

3.4 INNE AKTY PRAWNE POWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTEKÓW

USTAWY		
1.	<i>Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym</i>	<i>Dz.U. 2022, poz. 503</i>
2.	<i>Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane</i>	<i>Dz.U. 2021, poz. 2351</i>
3.	<i>Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska</i>	<i>Dz.U. 2021, poz. 1973</i>

4.	<i>Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody</i>	<i>Dz.U. 2022, poz. 916, z późn. zm.</i>
5.	<i>Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami</i>	<i>Dz.U. 2021, poz. 1899</i>
6.	<i>Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej</i>	<i>Dz.U. 2020, poz. 194</i>
7.	<i>Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie</i>	<i>Dz.U. 2022, poz. 1327, z późn. zm.</i>
8.	<i>Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach</i>	<i>Dz.U. 2022, poz. 385</i>
9.	<i>Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach</i>	<i>Dz.U. 2019, poz. 1479</i>
10.	<i>Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach</i>	<i>Dz.U. 2020, poz. 164</i>

4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawowymi dokumentami strategicznymi, na szczeblu krajowym, dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego są:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022;**
- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020;**
- **Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030;**
- **Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030.**

4.1.1 KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, najważniejszym dokumentem określającym politykę państwa polskiego w sferze ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym, jest Krajowy Program Opieki nad Zabytkami.

Dnia 13 sierpnia 2019 roku uchwałą nr 82 Rady Ministrów ustanowiono „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami” na lata 2019-2022. Nowszy program nie został do dnia dzisiejszego ogłoszony.

Głównym celem Krajowego Programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami.

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- 1) *Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,*
- 2) *Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami,*
- 3) *Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.*

KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022	
- CELE I KIERUNKI DZIAŁANIA -	
CEL GŁÓWNY:	<i>Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami</i>
Cel szczegółowy 1:	Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego
<i>Kierunki działania:</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami</i> 2. <i>Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym</i> 3. <i>Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach</i> 4. <i>Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami</i> 5. <i>Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.</i> 6. <i>Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.</i> 7. <i>Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.</i> 8. <i>Powołanie Centrum Architektury Drewnianej</i>
Cel szczegółowy 2:	Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami
<i>Kierunki działania:</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy)</i> 2. <i>Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.</i>
Cel szczegółowy 3:	Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego
<i>Kierunki działania:</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.</i> 2. <i>Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.</i> 3. <i>Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a</i>

W ramach kierunków działań zaplanowano szczegółowe zadania, mające na celu wypracowanie podjętych założeń na lata 2019-2022 lub w przedłużeniu na okres funkcjonowania, kolejnej, czteroletniej edycji *Krajowego Programu*.

Oprócz określenia celów, kierunków zadania oraz opracowania szczegółowych działań, jak również metod monitorowania, opracowano szczegółowy harmonogram wdrażania *Krajowego Programu* w ramach poszczególnych celów.

Okres realizacji Programu ustalono na lata 2019-2022. Natomiast łączne nakłady na realizację Programu podsumowano na 25 617 089,00 zł w okresie 4 lat.

Program realizują instytucje kultury: Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów oraz Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku. Realizację Programu koordynuje oraz sprawuje nad nią nadzór minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 został opublikowany na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.mkidn.gov.pl.

4.1.2 NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 przyjęta została przez Radę Ministrów 21 września 2004 roku. W 2005 roku przyjęto **Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2020** stanowiącą dokument uzupełniający i wydłużający okres ważności pierwszego opracowania.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury powstała jako dokument tworzący ramy dla nowoczesnego gospodarowania dziedzictwem kulturowym Polski, przy jego maksymalnym zachowaniu, jak również wykorzystaniu w podstawowym celu, jakim jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturowego regionów Polski. W ramach realizacji spójnych działań w poszczególnych regionach Polski, zostały wyodrębnione główne zadania i priorytety w dziedzinie kultury. Ochrona dziedzictwa kulturowego a w szczególności, ochrona i rewaloryzacja zabytków zostały wyodrębnione, jako jeden z pięciu obszarów strategicznych.

Określono kilkanaście podstawowych założeń Narodowej Strategii Rozwoju Kultury, związanych bezpośrednio lub pośrednio z samorządami terytorialnymi:

1. Wydatki publiczne (zwłaszcza w przeliczeniu na jednego mieszkańca) na kulturę w Polsce powinny znacząco wzrosnąć.
2. Minister Kultury realizuje zadania własne poprzez narodowe programy kultury, narodowe instytucje kultury, placówki badawczo-rozwojowe, wyspecjalizowane instytucje typu arm's length oraz zlecenie zadań instytucjom samorządowym i pozarządowym.

3. Budżet Ministra Kultury powinien być adekwatny do nowych działań. Ze względu na ograniczenia budżetu państwa winno poszukiwać się pozabudżetowych środków finansujących kulturę. W tym celu proponuje się uzupełnienie istniejącego modelu finansowania kultury o rozwiązania stosowane w Europie, tworzące fundusze celowe dla realizacji polityk w poszczególnych obszarach kultury (np. Fundusz Sztuki Współczesnej i jego regionalne odpowiedniki we Francji, Regionalny Fundusz Zakupu i Wykupu Muzealiów, Fundusz Zakupów do Bibliotek, itd.). Propozycje źródeł pochodzenia tych środków zostały przedstawione w niniejszej strategii.
4. Państwo, w tym Minister Kultury, powinno być partnerem dla jednostek samorządu terytorialnego i wspólnie z nimi kształtować kulturę w regionach. Do tego celu, niezbędne jest zinstytucjonalizowanie platformy współpracy pomiędzy państwem a samorządami, a także w większym stopniu wykorzystanie możliwości tworzenia i prowadzenia wspólnych instytucji i wspólnych inwestycji w sferze kultury.
5. Samorządy terytorialne powinny zyskać większą motywację w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, w tym do wypełniania założonych w lokalnych strategiach rozwoju celów w sferze kultury, a rola państwa powinna sprowadzać się do badań naukowych i monitorowania tej sfery oraz do skutecznego zapobiegania sytuacjom kryzysowym. Jednocześnie Minister Kultury powinien posiadać odpowiednie środki na sprawowanie mecenatu nad działalnością instytucji kultury oraz instrumenty o charakterze motywującym, za pomocą których możliwa będzie realizacja polityki kulturalnej państwa w regionach.
6. Zwiększyć powinna się społeczna partycypacja w sferze odpowiedzialności za kulturę, m.in. poprzez uspołecznienie decyzji podejmowanych w sferze kultury w regionach (lokalne strategie kulturalne, społeczne ciała opiniujące funkcjonowanie instytucji kultury). Wzrosnąć powinna również rola organizacji pozarządowych, poprzez równouprawnienie ich w dostępie do środków publicznych na zadania w sferze kultury.
7. Praca na rzecz unowocześniania procesu zarządzania sferą kultury i usług kulturalnych jest wspólnym zadaniem Ministra Kultury i jednostek samorządu terytorialnego. W tej sferze powinny zostać podjęte szeroko zakrojone działania na rzecz: doskonalenia kadr zarządzających, wyposażenia instytucji w odpowiedni sprzęt elektroniczny i komputerowy, zintegrowania programów łączących zdigitalizowane zasoby kultury w sieci wirtualne, digitalizacji zbiorów muzealnych i zasobów bibliotek w celu ułatwienia ich dostępności, wspierania innowacyjnych projektów kulturalnych.
8. Wszystkie zaplanowane działania zaprogramowane w strategii powinny być dostępne dla mniejszości narodowych oraz instytucji prowadzonych przez te społeczności w celu pielęgnowania różnorodności kulturowej i ich tradycji jako dorobku polskiej kultury.
9. Rosnące znaczenie powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionów jest podstawą dla podjęcia działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących (i działających na ich rzecz) elementy dziedzictwa kulturowego, aktywność instytucji kultury oraz skoncentrowane wokół tych instytucji przemysły kultury.

10. Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004–2013 są:
- promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw,
 - ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków,
 - rozwój szkolnictwa artystycznego, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz unowocześnianie programów edukacji artystycznej i dostosowanie ich do rynku pracy,
 - wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej,
 - stworzenie systemu wspierania współczesnej twórczości artystycznej, stworzenie instytucji zajmujących się jej dokumentowaniem, gromadzeniem i udostępnianiem.
11. Zwiększenie samodzielności instytucji kultury, także w znaczeniu ekonomicznym oraz wyposażenie ich w odpowiednie narzędzia finansowe, wpłynie pozytywnie na ich efektywność i konkurencyjność na rynku usług kulturalnych oraz na samodzielność programową.
12. Rolą Ministra Kultury oraz jednostek samorządu terytorialnego jest motywowanie społeczności do partycypacji w funkcjonowaniu sfery kultury, w tym do dobrowolnego udziału w finansowaniu instytucji i wydarzeń kulturalnych oraz twórców za pomocą stworzonych narzędzi podatkowych. W tym celu Minister Kultury i samorządy powinny rozszerzyć obowiązki odpowiednich komórek swoich urzędów w zakresie promocji społecznej odpowiedzialności obywateli za kulturę (wspólne kampanie promocyjne, powstawanie społecznych paneli eksperckich i ciał doradczych związanych z możliwością pozyskania dodatkowych funduszy na kulturę w regionach).
13. W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej w równym stopniu zadaniem Ministra Kultury, jednostek samorządu terytorialnego i instytucji kultury staje się pozyskanie środków na kulturę z funduszy strukturalnych oraz innych środków Unii Europejskiej. W tym celu Minister Kultury i jednostki samorządu terytorialnego powinny zapewnić odpowiednie środki na wkład własny do projektów realizowanych w sferze kultury.
14. Założenia do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury zostały poddane publicznej dyskusji z udziałem przedstawicieli środowisk twórczych, jednostek samorządu terytorialnego i partnerów społecznych. Strategia została uzupełniona o wnioski z tej dyskusji i zostanie przedstawiona do zatwierdzenia przez Radę Ministrów jako program działań na lata 2004–2013. Strategia zawiera działania instytucjonalne, organizacyjne, prawne, finansowe i kontrolne, wraz ze wskazaniem jednostek odpowiedzialnych za realizację tych zadań oraz potrzeb finansowych Ministra Kultury do realizacji strategii i źródła ewentualnego pochodzenia pozostałych środków. Integralną częścią strategii są narodowe programy kultury:
- NARODOWY PROGRAM KULTURY „PROMOCJA CZYTELNICTWA I ROZWÓJ SEKTORA KSIĄŻKI”**
- NARODOWY PROGRAM KULTURY „OCHRONA ZABYTKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO”**
- NARODOWY PROGRAM KULTURY „ROZWÓJ INSTYTUCJI ARTYSTYCZNYCH”**
- NARODOWY PROGRAM KULTURY „ZNAKI CZASU”**
- NARODOWY PROGRAM KULTURY WSPIERANIA DEBIUTÓW I ROZWOJU SZKÓŁ ARTYSTYCZNYCH „MAESTRIA”**

We wszystkich Narodowych Programach Kultury możemy odnaleźć liczne wątki związane z ochroną zabytków, jednak głównym dokumentem jest NARODOWY PROGRAM KULTURY „OCHRONA ZABYTEKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO”.

4.1.2.1 NARODOWY PROGRAM KULTURY „OCHRONA ZABYTEKÓW I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO”

Jednym z kilku programów poświęconym działaniom podejmowanym w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest „**Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”**”. Główną przesłanką do sformułowania Narodowego Programu Kultury „*Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego*” jest uznanie zasobów dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Celem strategicznym programu jest *poprawa stanu i dostępności zabytków* poprzez:

- tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- tworzenie warunków rozwoju i ochrony dziedzictwa kulturowego,
- zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.

4.1.3 KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO KRAJU 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030, przyjęta została uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa. Pozostałe cele to uzyskanie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej. Jako cele w zakresie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, po kolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1.4 STRATEGIA ROZWOJU KAPITAŁU SPOŁECZNEGO 2030

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 155 przez Radę Ministrów 27 października 2020 r. jest jedną ze strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2023. Jako cel główny wskazano w niej wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”.

Wytyczone tutaj kierunki działań to:

- zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne.
- wzmocnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich.
- zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

4.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU.

4.2.1 UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z WOJEWÓDZKICH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PLANISTYCZNYCH I PROGRAMOWYCH

Najważniejsze dokumenty wojewódzkie powiązane z Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami to:

- **Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2030 roku;**
- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego;**
- **Program ochrony środowiska województwa opolskiego na lata 2021 – 2027**

4.2.1.1 STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO DO 2030 R.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2030 roku została przyjęta uchwałą nr XXXIV/355/2021 przez Sejmik Województwa Opolskiego dnia 4 października 2021 r.

Realizacja kierunków rozwoju, które zostały określone w Strategii, ma służyć osiągnięciu wizji regionu wielokulturowego, w którym najważniejsi są mieszkańcy – „Mieszkańcy gotowi na wyzwania i tworzący otwartą wspólnotę”,

Określono dziedzictwo kulturowe jako te, które bez należytej ochrony nie przetrwa, a z odpowiednim wsparciem staje się kołem napędowym regionalnej kultury, edukacji i turystyki. Wiele zależy od skuteczności wdrażania audytu krajobrazowego, który zabezpiecza obszary szczególnie cenne dla społeczności regionu

Spśród wielu obiektów wyróżniają się przede wszystkim zabytkowe zespoły, w tym uznane przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Z wielu szlaków w województwie na uwagę zasługują:

- droga św. Jakuba, przebiegająca z Europy wschodniej do Santiago de Compostela w Hiszpanii
- szlak średniowiecznych polichromii brzeskich łączący ponad 20 obiektów z unikalnymi gotyckimi malowidłami ściennymi
- liczne zabytkowe świątynie na obszarach wiejskich, w szczególności drewniane kościoły na północy województwa
- zabytki techniki, rzemiosła i gospodarki
- znaczące zabytki kultury przemysłowej, technicznej i hydrotechnicznej.

Dokument zwraca uwagę na stan techniczny wielu obiektów i zespołów dziedzictwa kulturowego, co kwalifikuje je do renowacji i rewitalizacji, tak by podnosiły atrakcyjność turystyczną i społeczno-kulturową regionu.

W strategii zdefiniowano 3 cele strategiczne, które określają pożądany stan rozwoju województwa opolskiego w poszczególnych obszarach realizacji strategii.

CELE DLA WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO WEDŁUG STRATEGII ROZWOJU	
CEL STRATEGICZNY 1	<i>Człowiek i relacje – mieszkańcy gotowi na wyzwania i tworzący otwartą wspólnotę</i>
CEL STRATEGICZNY 2	<i>Środowisko i rozwój – środowisko odporne na zmiany klimatyczne i sprzyjające rozwojowi</i>
CEL STRATEGICZNY 3	<i>Silna gospodarka – gospodarka inteligentna wzmacniająca konkurencyjność regionu</i>

Cele strategiczne określone zostały w trzech obszarach, które były również podstawą identyfikacji wyzwań: społeczeństwo, środowisko, gospodarka. Zapisy celów strategicznych, jak i ich opis wskazują stan docelowy, jakim będzie charakteryzowało się województwo w 2030 roku.

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2030 r. dostępna jest w wersji elektronicznej na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego www.opolskie.pl oraz w postaci publikacji książkowej w siedzibie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego w Departamencie Polityki Regionalnej i Przestrzennej.

4.2.1.2 PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu, rozumianej jako celowe oddziaływanie władz województwa na rozmieszczenie funkcji i przestrzenne różnicowanie dynamiki rozwoju.

Głównym zadaniem Planu jest określenie przestrzennych uwarunkowań rozwoju oraz kierunków i priorytetów kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i zurbanizowanego w ciągu najbliższych kilkunastu lat, w dostosowaniu do strategicznych kierunków rozwoju społecznego i gospodarczego województwa zawartych w Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego, z równoczesnym uwzględnieniem koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Dokument stanowi podstawę dla opracowania programów rozwoju województwa, zapewnia wiodącą rolę w zakresie przestrzennej koordynacji działań na poziomie regionu i na poziomie lokalnym. Umożliwia efektywne wybory priorytetów na zasadach zrównoważonego rozwoju, przy zachowaniu możliwości negocjacji pomiędzy stronami w zakresie ważności i spodziewanych efektów działań.

Obecny plan przyjęty został uchwałą nr XLVIII/505/2010 Sejmiku Województwa Opolskiego w dniu 28 września 2010 roku.

Dokument jest związany z szeroko rozumianą ochroną zabytków poprzez:

- określenie systemów obszarów chronionych, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa kulturowego, zabytków i dóbr kultury współczesnej,
- określenie obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi,
- określenie obszarów ochrony środowiska.

Także pozostałe założenia strategiczne planu mają pośredni wpływ na zabytki regionu.

Kwestia środowiska kulturowego regionu została poruszona w rozdziale poświęconym planowaniu przestrzennemu. Wśród celów zagospodarowania przestrzennego w zakresie osadnictwa wymienia się utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci osadniczej województwa, podkreślając również jako jedną z głównych zasad zagospodarowania przestrzennego zapewnienie wysokiego poziomu ładu przestrzennego.

Również rozdział traktujący o turystyce, w istotny sposób dotyka spraw związanych z dziedzictwem kulturowym. Wg autorów opracowania, ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów dziedzictwa

kulturowego i przyrodniczego warunkuje rozwój turystyki. W związku z tym kierunki polityki przestrzennej w tym obszarze obejmą m.in.: ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych, ochronę, modernizację, konserwację i odbudowę obiektów i układów zabytkowych oraz innych obiektów kultury, budowę systemu szlaków tematycznych, w tym o zasięgu międzyregionalnym.

Część planu poświęcono bezpośrednio dziedzictwu kulturowemu Opolszczyzny. Dokument, cytując ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Przypomina, że obiekty kultury materialnej powinny być wykorzystane i użytkowane z zapewnieniem opieki konserwatorskiej, rewaloryzacji i nadania im odpowiednich funkcji użytkowych.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zaleca zachowanie ładu przestrzennego na terenach zabudowy historycznej poprzez wymóg uczytelniania historycznych układów urbanistycznych oraz dostosowania nowej zabudowy do historycznej.

W rozdziale o powiązaniach społeczno-gospodarczych plan nawiązuje do powiązań transgranicznych, co w obecnym okresie ma przełożenie na pozyskiwanie środków finansowych na ochronę zabytków. Niestety, możliwości te nie dotyczą gmin leżących w środkowej i północnej części województwa opolskiego (m.in. gmina Murów).

Dokument można pobrać ze strony internetowej www.opole.uw.gov.pl.

4.2.1.3 PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO NA LATA 2021 - 2027

Dokument ten jest powiązany z ochroną zabytków pośrednio, jednak należy go wymienić wśród najważniejszych. Nie od dziś wiadomo, że czynniki szkodliwe dla zabytków to w dużej części zanieczyszczenia ściśle powiązane z zanieczyszczeniem środowiska.

Program ochrony środowiska województwa opolskiego na lata 2021 - 2027 podkreśla pierwszorzędną potrzebę zachowania dobrego stanu środowiska, jako podstawowego warunku zrównoważonego i harmonijnego rozwoju. W oparciu o diagnozę stanu środowiska, uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne polityki ochrony środowiska oraz wymagania w zakresie jakości środowiska i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych przedstawiono priorytety bądź uciążliwości wraz z głównymi kierunkami działań.

CELE DLA WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO W ZAKRESIE OCHRONY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
1.	<i>Dbłość o zachowanie dziedzictwa kulturowego</i>
2.	<i>Zrównoważony rozwój polegający na prowadzeniu rozwoju społeczno-gospodarczo-przestrzennego, z zachowaniem równowagi przyrodniczej i kulturowej w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb mieszkańców – zarówno obecnych jak i przyszłych pokoleń.</i>

3.	<i>Opieka i ochrona nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej</i>
----	--

4.2.2 UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WYNIKAJĄCE Z POWIATOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PLANISTYCZNYCH I PROGRAMOWYCH

Najważniejsze dokumenty powiatu opolskiego powiązane z Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami to:

- **Program opieki nad zabytkami dla powiatu opolskiego na lata 2020 - 2023;**
- **Strategia Powiatu Opolskiego na lata 2015 -2025;**
- **Program Ochrony Środowiska Powiatu Opolskiego na lata 2016 - 2020.**

4.2.2.1 PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA POWIATU OPOLSKIEGO NA LATA 2020 - 2023

Program opieki nad zabytkami dla powiatu opolskiego na lata 2020 - 2023 został przyjęty uchwałą nr XVI/115/19 przez Radę Powiatu Opolskiego dnia 19 grudnia 2019 roku i stanowi podstawę dla określenia zasadniczych kierunków działań mających na celu zachowanie lokalnego środowiska kulturowego na terenie powiatu opolskiego.

CELE OPERACYJNE DLA POWIATU OPOLSKIEGO	
I. ZAHAMOWANIE PROCESÓW DEGRADACJI ZABYTKÓW I DOPROWADZENIE DO POPRAWY STANU ICH ZACHOWANIA	
1.	<i>Kontynuacja prowadzenia prac pielęgnacyjnych, adaptacyjnych, rewitalizacyjnych, remontowo-budowlanych oraz konserwatorskich przy obiektach zabytkowych nieruchomych będących własnością Powiatu Opolskiego; zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z nich w sposób zapewniający trwałe zachowanie ich wartości</i>
2.	<i>Ochrona i rewaloryzacja zabytkowych założeń zieleni, w tym przy dworskich i przypałacowych</i>
3.	<i>Ustanawianie przez starostę na wniosek Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków; cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków; wydawanie osobom fizycznym legitymacji społecznego opiekuna</i>

	<i>zabytków a osobom prawnym zaświadczenia społecznego opiekuna zabytków</i>
4.	<i>Pozyskiwanie środków zewnętrznych na prace przy obiektach zabytkowych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających pozyskiwaniu środków finansowych na ochronę zabytków</i>
5.	<i>Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody w decyzjach oraz innych aktach prawa lokalnego na terenie powiatu opolskiego</i>
6.	<i>Zabezpieczenie w budżecie Powiatu środków na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością powiatu</i>
II. WYEKSPONOWANIE POSZCZEGÓLNYCH ZABYTEKÓW ORAZ WALORÓW KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
1.	<i>Współpraca na wniosek zainteresowanych stron w zakresie utrzymania istniejących i wytyczenie nowych szlaków kulturowych</i>
2.	<i>Wspieranie podejmowanego przez gminy zagospodarowania miejsc atrakcyjnych turystycznie m.in. szlaków kulturowych, ścieżek edukacyjnych, tras rowerowych i innych związanych z dziedzictwem kulturowym</i>
3.	<i>Publikacja materiałów z zakresu dziedzictwa kulturowego oraz naturalnego terenu powiatu opolskiego</i>
4.	<i>Współpraca z organami samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie:</i> <i>-edukacji dzieci i młodzieży obejmującej ochronę zabytków,</i> <i>-organizacji konkursów poszerzających wiedzę uczniów na temat idei propagujących walory powiatu opolskiego w zakresie dziedzictwa kulturowego i jego ochrony,</i> <i>- podejmowanie działań mających na celu upowszechnianie wiedzy na temat historii regionu</i>
III. PODEJMOWANIE DZIAŁAŃ ZWIĘKSZAJĄCYCH ATRAKCYJNOŚĆ ZABYTEKÓW DLA POTRZEB SPOŁECZNYCH, TURYSTYCZNYCH I EDUKACYJNYCH	
1.	<i>Wykorzystanie walorów zabytkowych, kulturowych i przyrodniczych w materiałach promocyjnych jako czynnika wpływającego na rozwój powiatu</i>
2.	<i>Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych powiatu oraz jego walorach turystycznych na stronie</i>

	<i>internetowej powiatu oraz innych dostępnych środkach masowego przekazu</i>
3.	<i>Obejmowanie patronatem działań na rzecz promocji dziedzictwa kulturowego powiatu</i>
4.	<i>Tworzenie i promowanie szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych, rowerowych, których atrakcją są obiekty zabytkowe</i>
5.	<i>Współorganizacja cyklicznych imprez folklorystycznych</i>
6.	<i>Kontynuacja wspierania właścicieli zabytków w realizacji prac remontowych przy zabytkach. Realizacji tego zadania służy przywołana w niniejszym programie Uchwała Nr XXXV/259/17 Rady Powiatu Opolskiego z dnia 21 grudnia 2017 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej z budżetu Powiatu Opolskiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.</i>

Dokument można w wersji elektronicznej znaleźć na stronie www.duwo.opole.uw.gov.pl

4.2.2.2 STRATEGIA POWIATU OPOLSKIEGO NA LATA 2015 -2025

Strategia Powiatu Opolskiego na lata 2015 -2025 została przyjęta Uchwałą Rady Powiatu Opolskiego Nr XVI/101/16 w dniu 28 stycznia 2016 r. Celem Strategii jest określenie kierunków rozwojowych Powiatu Opolskiego zgodnie z potrzebami lokalnej społeczności oraz zmiennymi warunkami społeczno-gospodarczymi.

CELE STRATEGICZNE POWIATU OPOLSKIEGO	
CEL STRATEGICZNY 1	Czyste środowisko naturalne
<p><i>1. Ograniczenie niskiej emisji w budynkach użyteczności publicznej:</i></p> <p><i>1.1 Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej wraz z wymiana źródeł ciepła i wyposażenia na energooszczędne</i></p> <p><i>1.2 Promocja innowacyjnych technologii niskoemisyjnych</i></p> <p><i>2. Zwiększanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii:</i></p> <p><i>2.1 Opracowanie koncepcji, programów i planów związanych z OZE</i></p> <p><i>2.2 Zastosowanie energii opartej na OZE, w szczególności z wiatru, wody, ciepła z ziemi, słońca w obiektach użyteczności publicznej</i></p> <p><i>2.3 Promocja projektów inwestycyjnych opartych na OZE</i></p> <p><i>3. Ochrona i promocja różnorodności biologicznej i dziedzictwa naturalnego:</i></p> <p><i>3.1 Rewitalizacja obszarów dziedzictwa naturalnego, w tym parków zabytkowych</i></p> <p><i>3.2 Zachowanie i odtwarzanie zadrzewień</i></p>	

3.3 Rekultywacja i renaturyzacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych

3.4 Realizacja kampanii edukacyjno– informacyjnych związanych z wykorzystaniem zasobów przyrodniczych terenu powiatu opolskiego, w tym obszarów NATURA 2000

CEL STRATEGICZNY 2

Aktywne i bezpieczne społeczeństwo

1. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i ubóstwu:

1.1 Realizacja programów wspierających osoby dotknięte wykluczeniem społecznym i ubóstwem

1.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym i dotkniętych ubóstwem, poprzez programy stypendialne i projekty rozwojowe

2. Rozwój usług opiekuńczych i wychowawczych:

2.1 Wspieranie rozwoju infrastruktury i wyposażenia jednostek opiekuńczych i wychowawczych

2.2 Działania edukacyjnoprofilaktyczne ukierunkowane na wzmocnienie kondycji rodziny

2.3 Wsparcie rodziny z problemami opiekuńczo–wychowawczymi oraz wsparcie pieczy zastępczej

2.4 Rozwój usług opiekuńczych nad osobami zależnymi, w tym starszymi i niepełnosprawnymi

3. Podnoszenie jakości edukacji, w tym kształcenia zawodowego:

3.1 Rozwój kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży oraz postaw niezbędnych do funkcjonowania na rynku pracy

3.2 Rozwój bazy dydaktycznej szkół i placówek oświatowych, w tym tworzenie warunków do szkolenia dzieci i młodzieży uzdolnionej sportowo

3.3 Rozwój kwalifikacji i umiejętności kadry pedagogicznej

3.4 Programy stypendialne dla dzieci i młodzieży szczególnie uzdolnionej

3.5 Specjalistyczna diagnostyka psychologiczno–pedagogiczna i wsparcie dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

4. Wspieranie wielokulturowego dziedzictwa i tożsamości:

4.1 Wsparcie działalności osób i organizacji społecznych upowszechniających historię, tradycję, kulturę i tożsamość lokalną

4.2 Rozwijanie i promocja wielokulturowości Powiatu Opolskiego

5. Wspieranie osób starszych w kierunku zdrowego i aktywnego trybu życia:

5.1 Tworzenie programów aktywizujących osoby starsze, w tym programów edukacyjnych

5.2 Promocja zdrowego i aktywnego stylu życia

6. Poprawa bezpieczeństwa publicznego i systemu ostrzegania przed zagrożeniami naturalnymi:

6.1 Szkolenia służb i administracji w zakresie ochrony przeciwpowodziowej i zapobieganie zagrożeniom życia i zdrowia

6.2 Promocja i edukacja bezpiecznych zachowań oraz kampanie edukacyjne w zakresie reagowania na zjawiska kryzysowe

6.3 Rozwój narzędzi monitoringu oraz powiatowego systemu identyfikacji zagrożeń i szybkiego ostrzegania ludności

6.4 Modernizacja systemów koordynacji działań w sytuacji wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń

CEL STRATEGICZNY 3

Innowacyjna gospodarka i rynek pracy

1. Budowanie relacji partnerskich i wspieranie powiązań biznesowych:
 - 1.1 Wspieranie lokalnych przedsiębiorstw w poszukiwaniu partnerów gospodarczych i nawiązywaniu kontaktów biznesowych, w tym zagranicznych
 - 1.2 Promocja gospodarcza, w tym promocja przedsiębiorczości i lokalnych przedsiębiorców
 - 1.3 Przygotowanie terenów pod aktywność gospodarczą
2. Dostosowanie edukacji do rynku pracy:
 - 2.1 Projekty współpracy szkół i placówek z przedsiębiorcami i pracodawcami
 - 2.2 Kształcenie praktyczne uczniów, organizacja staży, praktyk i kursów zawodowych, w tym we współpracy z pracodawcami
 - 2.3 Doskonalenie i dokształcanie nauczycieli kształcenia zawodowego
 - 2.4 Poradnictwo zawodowe
 - 2.5 Promocja kształcenia zawodowego oraz współpracy szkół z pracodawcami
3. Promowanie równych szans na rynku pracy oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększania szans na zatrudnienie:
 - 3.1 Wsparcie Powiatowego Urzędu Pracy w Opolu w zakresie działań na rzecz osób pozostających bez zatrudnienia
 - 3.2 Realizacja programów aktywizacji zawodowej
 - 3.3 Promocja równych szans na rynku pracy, w szczególności kobiet, osób niepełnosprawnych i wykluczonych

CEL STRATEGICZNY 4

Nowoczesna infrastruktura techniczna i ekologiczny transport

1. Poprawa jakości i nośności systemu dróg powiatowych:
 - 1.1 Budowa/przebudowa/remont dróg powiatowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, w szczególności prowadzących do miejsc atrakcyjnych gospodarczo i turystycznie
 - 1.2 Poprawa parametrów technicznych dróg powiatowych
 - 1.3 Budowa/przebudowa/remont przepraw mostowych i innych obiektów inżynierskich na drogach powiatowych
 - 1.4 Poprawa bezpieczeństwa na drogach powiatowych poprzez budowę chodników, bezpiecznych przystanków, zatok autobusowych i oświetlenia ulicznego
 - 1.5 Modernizacja oświetlenia ulicznego w celu zmniejszenia jego energochłonności
2. Poprawa dostępności komunikacyjnej i transportu publicznego:
 - 2.1 Działania partnerskie i wsparcie w kierunku budowy dodatkowego węzła autostradowego na terenie powiatu opolskiego
 - 2.2 Działania partnerskie i wsparcie w kierunku zintegrowanego systemu komunikacji zbiorowej
 - 2.3 Działania partnerskie i wsparcie w kierunku wprowadzenia biletu zintegrowanego w komunikacji zbiorowej
3. Rozwój i promocja ekologicznych form transportu:
 - 3.1 Budowa/przebudowa/remont infrastruktury dla ruchu rowerowego i pieszego
 - 3.2 Oznakowanie ścieżek/szlaków rowerowych i pieszych
 - 3.3 Programy edukacyjno-promocyjne ekologicznych form transportu, w tym turystyki rowerowej
4. Wsparcie infrastruktury ochrony przeciwpowodziowej i zapobieganie zagrożeniom życia i zdrowia:
 - 4.1 Wsparcie w zakresie budowy/przebudowy/remontu infrastruktury przeciwpowodziowej, w tym szczegółowych i podstawowych urządzeń melioracyjnych
 - 4.2 Doposażenie i unowocześnienie zaplecza technicznego i wyposażenia służb ratowniczych, policyjno-prewencyjnych i administracji zespolonej

5. Rozwój usług informatycznych w administracji Powiatu Opolskiego:

5.1 Projekty z zakresu e-administracji i rozwój elektronicznych usług publicznych szczebla powiatowego

5.2 Usprawnianie procesów zarządzania w administracji, w tym rozwój umiejętności i wiedzy urzędników z zakresu stosowania elektronicznych usług publicznych

5.3 Zakup sprzętu i wyposażenia do prowadzenia usług z zakresu e-administracji

CEL STRATEGICZNY 5

Infrastruktura społeczna przyjazna ludziom i środowisku

1. Inwestycje w infrastrukturę społeczną i zdrowotną:

1.1 Budowa/przebudowa/remont infrastruktury społecznej i zdrowotnej

1.2 Wyposażenie infrastruktury społecznej i zdrowotnej w specjalistyczny sprzęt i aparaturę medyczną

2. Poprawa jakości i dostępu do usług medycznych i opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi:

2.1 Budowa/przebudowa/remont obiektów przeznaczonych dla osób zależnych (min. domy pomocy społecznej, dzienne domy pomocy, miejsca opieki całodobowej)

2.2 Wsparcie opieki długoterminowej

2.3 Działania profilaktyczne, w tym programy edukacyjne i promocja zdrowia

3. Zachowanie, ochrona i promocja dziedzictwa kulturowego:

3.1 Przebudowa/remont/renowacja obiektów zabytkowych, w tym dostosowanie do wymogów bezpieczeństwa i potrzeb osób niepełnosprawnych

3.2 Konserwacja/remont wyposażenia obiektów zabytkowych

3.3 Zagospodarowanie terenu wokół obiektów zabytkowych, wraz z infrastrukturą towarzyszącą

3.4 Wsparcie podmiotów zewnętrznych w pracach konserwatorskich, restauratorskich i robotach budowlanych przy zabytkach nieruchomych/ruchomych znajdujących się na obszarze powiatu opolskiego

3.5 Promocja dziedzictwa kulturowego i tworzenia systemu informacji o zabytkach

4. Zwiększenie dostępu do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, w tym dla osób niepełnosprawnych:

4.1 Wsparcie podmiotów zewnętrznych i organizacji społecznych w zakresie upowszechniania kultury i sztuki

4.2 Wsparcie podmiotów zewnętrznych i organizacji społecznych w zakresie upowszechnienia kultury fizycznej i sportu

4.3 Promocja i wspieranie osób w działalności społecznej, charytatywnej, w obszarze kultury, sportu i zdrowego stylu życia

4.4 Współpraca pomiędzy organizacjami pozarządowymi a sektorem publicznym, m.in. związana z rozwojem oferty kulturalnej, turystycznej i sportowej

Analiza dokumentu wskazuje na jego duży wpływ na ochronę zabytków zarówno na szczeblu powiatowym, jak i gminnym. Już pierwszy cel strategiczny, czyli utrzymanie czystego środowiska naturalnego jest nierozdzielnie połączony z likwidowaniem lub zmniejszaniem emisji agresywnych gazów stanowiących istotny czynnik niszczący substancję zabytkową. W ramach tego celu zakłada się też rewitalizację, konserwację i rekonstrukcję parków zabytkowych.

Strategiczny cel numer 2, AKTYWNE I BEZPIECZNE SPOŁECZEŃSTWO, wskazuje na konieczność wspierania dziedzictwa wielokulturowego oraz zakłada wzrost bezpieczeństwa w zakresie ochrony

przeciwpowodziowej. Region opolski jest jednym z tych, które doświadczyły utraty dużej ilości substancji zabytkowej podczas poprzednich powodzi.

W ramach celu trzeciego należy zwrócić uwagę na zagrożenia dla zabytków związane z przygotowaniem terenów pod aktywność gospodarczą.

Ze względu na emisję szkodliwych dla zabytków gazów widoczny jest wpływ celu czwartego na temat niniejszego opracowania. Poprawa infrastruktury transportowej z pewnością zmniejsza tempo niszczenia materii zabytkowej. W ramach tego zagadnienia wspomina się też po raz kolejny o bezpieczeństwie przeciwpowodziowym.

Cel nr 5, INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA PRZYJAZNA LUDZIOM I ŚRODOWISKU, w sposób bezpośredni zakłada ratowanie obiektów zabytkowych.

Dokument w wersji elektronicznej jest dostępny na stronie bip.powiatopolski.pl

4.2.2.3 PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA POWIATU OPOLSKIEGO NA 2016 - 2020

Program Ochrony Środowiska Powiatu Opolskiego na 2016 - 2020 został przyjęty uchwałą nr XXVIII/189/17 przez Radę Powiatu Opolskiego dnia 19 marca 2017 r.

CELE DLA POWIATU OPOLSKIEGO Z ZAKRESU OCHRONY ŚRODOWISKA	
1.	<i>Rekultywacja gleb zdegradowanych i zdewastowanych oraz przywracanie im funkcji przyrodniczej, rekreacyjnej lub rolniczej</i>
2.	<i>Ochrona zasobów kopalin i rekultywacja terenów poeksploatacyjnych</i>
3.	<i>Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych i podziemnych</i>
4.	<i>Promocja i wspieranie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych</i>
5.	<i>Ochrona mieszkańców Powiatu Opolskiego przed szkodliwym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych</i>
6.	<i>Zbudowanie systemu zgodnego z hierarchią postępowania z odpadami, w której priorytetem jest zapobieganie powstawaniu odpadów oraz stworzenie niezbędnej infrastruktury do selektywnego zbierania odpadów u źródła, tak aby zapewnić ich efektywny recykling</i>

7.	<i>Zachowanie bogatej różnorodności biologicznej oraz racjonalne użytkowanie zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej</i>
8.	<i>Przeciwdziałanie występowaniu i minimalizowanie skutków negatywnych zjawisk klimatycznych, atmosferycznych i nadzwyczajnych zagrożeń środowiska</i>
9.	<i>Edukacja ekologiczna oraz promocja postaw w zakresie ochrony środowiska</i>

Ważny jest, wyznaczony w obszarze planowania przestrzennego, cel: opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, biorących pod uwagę długofalowe potrzeby zrównoważonego rozwoju oraz uwzględniających inne opracowania o zasięgu regionalnym i lokalnym.

Powierzchnia obszarów chronionych na terenie Powiatu wynosi 88 275,4 ha (wg. GUS 2011 r.), co stanowi ok. 55,6% powierzchni Powiatu. Jest to wartość wyższa od średniej wartości dla województwa opolskiego wynoszącej 27,2%, lokująca Powiat na pierwszym miejscu.

Dokument w wersji elektronicznej jest dostępny na stronie bip.powiatopolski.pl

5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

Władze samorządowe w procesie zarządzania gminą kierują się wytycznymi zawartymi w sporządzonych na poziomie gminnych opracowań, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla lokalnego rozwoju. Program opieki nad zabytkami jest zgodny z innymi dokumentami gminnymi dotyczącymi różnych aspektów życia społeczno-gospodarczego.

Gmina Murów dysponuje następującymi opracowaniami mającymi wpływ na niniejszy Program Opieki nad Zabytkami:

- **Studium zagospodarowania przestrzennego**
- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Murów**
- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Zagwiździe**
- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Stare Budkowice**
- **Strategia Rozwoju Gminy Murów**
- **Wieloletni program inwestycyjny na lata 2010-2017 (program rozwoju lokalnego)**

Dokumenty są dostępne w wersji elektronicznej na stronie <http://bip.murow.pl>.

5.1.1 STUDIUM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy zostało przyjęte uchwałą nr XXII/147/2020 przez Radę Gminy w Murowie dnia 15 października 2020 r. – zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Murów.

Studium to dokument planistyczny, który określa politykę przestrzenną gminy, w tym zasady zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2022, poz. 503). Studium nie stanowi aktu prawa miejscowego, jest to podstawowy dokument planistyczny, który kształtuje politykę przestrzenną oraz wyznacza kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy. Studium sporządza się dla obszaru w granicach administracyjnych gminy, a jego ustalenia są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych. Studium określa kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania przestrzennego oraz lokalne zasady użytkowania terenu.

Studium składa się z części:

nr 1 – tekst studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Murów;

nr 2 – rysunek studium określający kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Murów w skali 1:10 000;

nr 3 – rysunek studium określający uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego gminy Murów w skali 1:10 000;

W studium określono:

- **uwarunkowania zagospodarowania**, w tym wynikające z:

- polityki przestrzennej państwa na obszarze województwa,
- dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu,
- występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych,
- stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego i kulturowego, w tym stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- prawa własności gruntów,
- jakości życia mieszkańców,
- zadań służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych;

- **kierunki zagospodarowania**, w tym:

- obszary objęte ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- lokalne wartości zasobów środowiska przyrodniczego i zagrożeń środowiskowych,
- obszary rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- tereny zabudowane, ze wskazaniem terenów wymagających przekształceń lub rehabilitacji,

- obszary, które mogą być przeznaczone pod zabudowę, ze wskazaniem w miarę potrzeby obszarów przewidzianych do zorganizowanej działalności inwestycyjnej,
- kierunki rozwoju komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym obszary na których będą stosowane indywidualne i grupowe systemy oczyszczania ścieków,
- obszary, dla których należy wykonać miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Wśród uwarunkowań Studium wymieniono stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Jednym z celów jest określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Określa się też obszary pomników zagłady i ich strefy ochronnych.

Studium zawiera spis stref ochrony archeologicznej oraz obiektów ujętych w rejestrze zabytków i gminnej ewidencji zabytków.

5.1.2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

W Gminie Murów plany zagospodarowania przestrzennego posiadają 3 miejscowości:

- Murów
- Zagwiździe
- Stare Budkowice

5.1.2.1 MURÓW

Plan uchwalono Uchwałą Rady Gminy Murów XXXIV/199/2014 z dnia 31 stycznia 2014 r. W planie znalazły się m.in. zasady postępowania ze stanowiskiem archeologicznym, zakres jego ochrony oraz ścisłe wytyczne dotyczące obiektów z gminnej ewidencji zabytków. Ustalono też strefę ochrony konserwatorskiej A obejmującą zespół cmentarza parafialnego przy ul. Kolejowej.

5.1.2.2 ZAGWIŹDZIE

Plan uchwalono Uchwałą Rady Gminy Murów XXXIV/200/2014 z dnia 31 stycznia 2014 r. W planie znalazły się m.in. informacje o odrębnych przepisach dotyczących ochrony obiektów z rejestru zabytków:

- kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa wraz z kaplicami i otoczeniem w granicach ogrodzenia – nr rejestru: 87/2009;
- huta żelaza wraz z kanałami i przepustami: odlewnia, magazyn przy odlewni, młotownia, magazyn przy młotowni, pozostałości przycinarki – nr rejestru: 1879/67;
- budynek przy ul. Grabickiej 3 – nr rejestru: 2206/90

Ponadto opisano ścisłe wytyczne dotyczące obiektów z gminnej ewidencji zabytków. Ustalono też strefy ochrony konserwatorskiej A i B oraz strefy obserwacji archeologicznej.

5.1.2.3 STARE BUDKOWICE

Plan uchwalono Uchwałą Rady Gminy Murów XXXIV/201/2014 z dnia 31 stycznia 2014 r. W planie znalazły się m.in. informacje o odrębnych przepisach dotyczących ochrony obiektu z rejestru zabytków:

- kościół parafialny p.w. Św. Rocha – nr rejestru 637/59;

Ponadto opisano ściśle wytyczne dotyczące obiektów z gminnej ewidencji zabytków. Ustalono też strefę ochrony konserwatorskiej A obejmującą zespół cmentarza parafialnego przy kościele św. Rocha i strefy obserwacji archeologicznej.

5.1.3 STRATEGIA ROZWOJU GMINY MURÓW

Strategię Rozwoju Gminy Murów opracowano we wrześniu 1999 roku. Biorąc pod uwagę położenie i potencjał, a także główne bariery rozwojowe, ustalono cele główne i szczegółowe:

STRATEGIA ROZWOJU GMINY MURÓW	
CEL GŁÓWNY 1	<i>Tworzenie nowych miejsc pracy na terenie gminy</i>
<ol style="list-style-type: none"><i>Zielone światło dla rzemiosła i usług</i><i>Ograniczenie bezrobocia występującego w gminie po upadku huty – opracowanie programu tworzenia miejsc pracy dla aktualnie bezrobotnych oraz dla absolwentów szkół</i><i>Tworzenie warunków do podejmowania przez mieszkańców indywidualnie działalności gospodarczej na terenie gminy – pomoc szkoleniowa, doradztwo</i><i>Przygotowywanie terenów w gminie pod różnego rodzaju inwestycje</i><i>Promocja gminy dla rozwoju sektora usług hotelowo-gastronomicznych</i><i>Stworzenie silnego lobbingu wokół inwestycji Ypsilon</i>	
CEL GŁÓWNY 2	<i>Monitoring i ochrona środowiska naturalnego gminy</i>
<ol style="list-style-type: none"><i>Opracowanie systemu monitoringu środowiska naturalnego w gminie (woda, powietrze, gleba)</i><i>Eliminacja studni domowych poprzez poprawę sprawności działania wodociągów</i><i>Budowa oczyszczalni w Budkowicach</i><i>Rekultywacja dzikich wysypisk i eliminacja tego zjawiska w gminie – rozwiązanie gospodarki odpadami w gminie</i><i>Propagowanie innowacyjnych rozwiązań zapewniających poprawę stanu środowiska oraz instrumentów kredytowych pozwalających na te inwestycje</i>	

<i>6. Zabezpieczenie Borów Stobrawskich przed dewastacją i zanieczyszczeniem</i>	
CEL GŁÓWNY 3	<i>Podnoszenie poziomu zasobności i bezpieczeństwa mieszkańców</i>
<ol style="list-style-type: none"> <i>1. Tworzenie możliwości dodatkowego zatrudnienia mieszkańców gminy, np. w turystyce, informacji turystycznej, usługach, doradztwie itp.</i> <i>2. Pomoc w przekwalifikowaniu się ludzi i firm zgodnie z potrzebami rynku</i> <i>3. Stworzenie systemu opieki dla ludzi starszych (miejscowych i powracających z RFN)</i> <i>4. Zwiększenie potencjału technicznego jednostek zapewniających bezpieczeństwo przeciwpożarowe w gminie</i> 	
CEL GŁÓWNY 4	<i>Edukacja społeczna, ekonomiczna, ekologiczna mieszkańców gminy</i>
<ol style="list-style-type: none"> <i>1. Propagowanie zdrowego i sportowego stylu życia wśród mieszkańców gminy</i> <i>2. Tworzenie warunków dla szkolenia młodzieży i starszych mieszkańców w zakresie informatyki i języków obcych</i> <i>3. Edukacja ekonomiczna społeczeństwa – w zakresie podejmowanej działalności gospodarczej – poprzez stworzenie doradztwa kredytowego, prawnego, inwestycyjnego itp.</i> <i>4. Powszechna edukacja ekologiczna mieszkańców gminy, gwarantem zachowania dobrego stanu środowiska przyrodniczego</i> <i>5. Propagowanie wśród mieszkańców gminy nowych rozwiązań w zakresie termoizolacji, ekonomicznych i ekologicznych sposobów ogrzewania likwidujących zanieczyszczenia powietrza</i> <i>6. Promocja walorów historycznych i przyrodniczych gminy wśród jej mieszkańców</i> 	
CEL GŁÓWNY 5	<i>Podnoszenie atrakcyjności gminy dla mieszkańców, inwestorów, turystów w zakresie likwidacji zaniedbań infrastruktury technicznej gminy</i>
<ol style="list-style-type: none"> <i>1. Całkowite skanalizowanie wsi i zabezpieczenie odprowadzenia oraz oczyszczenia ścieków</i> <i>2. Ekologiczne ogrzewanie – gazyfikacja wsi</i> <i>3. Telefonizacja (przewodowa i bezprzewodowa) gminy oraz zapewnienie usług szybkiego przesyłu informacji (usługi faksowe, internetowe)</i> <i>4. Komputeryzacja instytucji, przedsiębiorstw, firm usługowych, placówek kultury, oświaty,</i> <i>5. Budowa i modernizacja mieszkań na wynajem w gminie</i> <i>6. Przygotowanie i promocja terenów pod budownictwo mieszkaniowe i rekreacyjne</i> <i>7. Bezpieczne chodniki i ścieżki rowerowe wzdłuż głównych dróg</i> <i>8. Poprawa komunikacji z gminą, zwłaszcza w godzinach wieczornych i w dni świąteczne</i> 	

CEL GŁÓWNY 6	Promocja gospodarcza, turystyczna, historyczna i kulturowa gminy
<ol style="list-style-type: none"> 1. Program promocji gminy w województwie, w kraju i zagranicą 2. Poszukiwanie sojuszników gminy w mediach regionalnych i centralnych dla celów promocyjnych 3. Propagowanie gminnych ciekawostek przyrodniczych, historycznych, etnograficznych, kulturowych w programach szkolnych, w mediach, w wydawnictwach stałych 4. Promocja możliwości gospodarczych gminy i terenów inwestycyjnych 5. Internet – narzędziem przyszłości w zakresie informacji i promocji gminnej 	
CEL GŁÓWNY 7	Rozwój turystyki i rekreacji na bazie potencjału przyrodniczego gminy – Borów Stobrawskich
<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie sieci informacji turystycznej w gminie i zaplecza przewodników po atrakcjach gminy 2. Stworzenie bazy noclegowej i gospodarstw agroturystycznych w gminie 3. Baza dla rekreacji sobotnio-niedzielnej w gminie – grzybobranie, polowanie, rekreacja rowerowa, narciarstwo biegowe 4. Opracowanie leśnych tras turystycznych – np. ścieżek przyrodniczych pieszych i rowerowych 5. Opracowanie historyczno – kulturowe terenu gminy Murów 6. Stworzenie muzeum regionalnego na bazie zabytków Murowa, np. młotowni w Zgwiździu 7. Linia kolejowa Opole – Namysłów, atrakcją turystyczną Murowa, Łubnian i Pokoju 8. Wykorzystanie stawu na Budkowiczance dla celów rekreacyjnych. 9. Domek myśliwski w Młodniku – centrum promocji europejskiej 10. Wykorzystanie starego grodziska Kopiec – Murów 11. Edukacja ekologiczna i zielone szkoły w Borach Stobrawskich 	
CEL GŁÓWNY 8	Podnoszenie atrakcyjności gminy dla mieszkańców, inwestorów, turystów w zakresie infrastruktury społecznej gminy
<ol style="list-style-type: none"> 1. Dopuszczenie bazy dydaktycznej szkół 2. Organizacja masowych imprez sportowo-rekreacyjnych 3. Zagospodarowanie niewykorzystywanych obiektów szkolnych (Kały, Bukowo, Radomierowice, Grabczok) 4. Aktywizacja mieszkańców wokół promocji tradycji i kultury regionalnej: zespoły artystyczne, kultywowanie uroczystości np. wodzenie niedźwiedzia, zapusty, dożynki, tradycje myśliwskie, zawody strażackie itp. 5. Muzeum regionalne i informacja o atrakcjach gminy 6. Ośrodek kultury, kino 	

7. Lokale gastronomiczne z kuchnią regionalną lub myśliwską

Gminna strategia rozwoju, jako zbiór informacji mobilizującej społeczność lokalną do rozwiązywania kluczowych przedsięwzięć zmierzających do poprawy życia, może służyć ponadto:

opracowaniu studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowym planom zagospodarowania przestrzennego gminy oraz wynikającym z nich programów,

podejmowaniu bieżących decyzji o znaczeniu strategicznym, wpływających na kierunki rozwoju gminy,

stymulacji zmian organizacyjnych i strukturalnych w jednostkach samorządu terytorialnego, zmierzających do efektywności zarządzania i gospodarowania majątkiem gminy,

wyznaczania płaszczyzn współpracy międzygminnej i regionalnej dla realizacji priorytetowych dla danego obszaru programów,

poszukiwania nowych możliwości finansowania zadań gminnych, zwłaszcza finansowania zewnętrznego pozabudżetowego (np. środki finansowe WFOŚ)

Dla GPOnZ znaczenie mają pośrednio lub bezpośrednio wszystkie wyznaczone cele. Prace przy zabytkach tworzą też nowe miejsca pracy. Na stan zabytków mają czynniki powiązane z ochroną środowiska. Podnosząca się zasobność społeczeństwa ma wpływ na zwiększenie środków, które gmina może przeznaczyć na ochronę zabytków. Edukacja może zmniejszyć ilość czynności podejmowanych w nieświadomości, a mogących negatywnie wpływać na obiekty zabytkowe. Bezpośredni związek można odnaleźć w realizacji celu nr 5, 6, 7 i 8.

5.1.4 WIELOLETNI PROGRAM INWESTYCYJNY

Wieloletni Program Inwestycyjny na lata 2010-2017 (z podtytułem Program rozwoju lokalnego) ma postać tabeli zawierającej informacje o głównych inwestycjach planowanych na okres objęty tytułem. Dla niniejszego GPOnZ nie ma on istotnego znaczenia, ponieważ wyznaczony koniec realizacji zbiega się z początkiem obowiązywania niniejszego dokumentu.

Nowy program nie został opracowany.

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY MURÓW

5.2.1. CHARAKTERYSTYKA GMINY¹

Gmina Murów to gmina wiejska, usytuowana w pñ. części województwa opolskiego, w pñ. części powiatu opolskiego. Gmina sąsiaduje z gminami Dobrzeń Wielki, Kluczbork, Lasowice Wielkie, Łubniany, Pokój oraz Wołczyn. Gmina utworzona jest z 12 sołectw: Bukowo, Dębiniac, Grabice, Grabczok, Kały, Młodnik, Nowe Budkowice, Okoły, Radomierowice, Stare Budkowice, Zagwiździe. Siedzibą władz gminy jest miejscowość Murów /obecnie w siedzibie tymczasowej we wsi Zagwiździe/.

¹ Źródło: www.murow.pl

Pozostałe miejscowości to Bożejów, Czarna Woda, Kęszyce, Kupilas, Mańczok, Morcinek, Święciny i Wojszyn.

Przez teren gminy przebiegają drogi powiatowe, brak dróg wojewódzkich. Podstawowy układ drogowy tworzy 12 dróg powiatowych spełniających ważną funkcję w systemie komunikacji między poszczególnymi miejscowościami gminy oraz gminami sąsiednimi.

Blisko granic gminy przebiegają drogi 45, 42, nieco dalej (od strony południowej) droga 46, 94 oraz autostrada A4.

Przez teren gminy przebiegają 2 linie kolejowe:

- jednotorowa, niezelektryfikowana relacji Opole - Kluczbork,
- jednotorowa, niezelektryfikowana relacji Jełowa – Namysłów – linia wykorzystywana na odcinku od Jełowej do Murowa jako bocznica. Odcinek od Murowa do Namysłowa jest wyłączony z eksploatacji.

W sieci tych linii zlokalizowane są 2 przystanki PKP. Na linii Opole - Kluczbork w miejscowościach Kały i Bukowo.

Powierzchnia gminy wynosi 159,7 km co stanowi 1,7 % powierzchni województwa. W skali województwa opolskiego Murów zajmuje 22 miejsce pod względem wielkości obszaru gminy.

Gmina Murów położona jest w strefie rolno-leśnej województwa opolskiego - kompleksie Borów Stobrawsko-Turawskich. W strukturze użytkowania gruntów dominują lasy zajmujące 75,0 % ogółu gruntów. Użytki rolne stanowią 20,2 %, a pozostałe grunty (osiedlowe, komunikacyjne, wody, nieużytki) - 4,8 %. Uzupełniającą funkcją gospodarczą jest przemysł. Głównym użytkownikiem gruntów rolnych jest gospodarka indywidualna. Produkcja rolnicza ukierunkowana jest głównie na chów trzody chlewnej i bydła oraz uprawę roślin o niewielkich wymaganiach glebowych. Funkcja przemysłowa na obszarze gminy reprezentowana jest głównie przez zakłady branży drzewnej. Gmina koncentruje urządzenia i placówki usługowe o znaczeniu lokalnym (usługi podstawowe).

Na obszarze gminy Murów przeważają gleby o właściwym uwilgotnieniu (72%). Grunty orne północnej i wschodniej części gminy zajmujące stanowiska na piaszczystych terasach lub tam gdzie na powierzchni zalegają przepuszczalne piaski wodnolodowcowe, są na ogół za suche. Największy areał tych gleb mają wsie: Radomierowice, Dębiniec, Stare Budkowice i Kały. Niedobór wilgoci posiada łącznie 13% gleb. Kategoria gleb nadmiernie uwilgotnionych obejmuje łącznie 15%, w tym wszystkie to gleby o okresowym nadmiarze wody (Kały, Grabczok, Święciny). Są to głównie łąki i pastwiska położone w dolinach rzecznych a także gleby zakwalifikowane do kompleksów 8-go i 9-go. Generalnie użytki rolne gminy Murów charakteryzują korzystne stosunki wodno-powietrzne, przy czym najlepsze uwilgotnienie mają gleby we wsi Bukowo, Murów, Młodnik, a najstabsze natomiast we wsi Radomierowice i Dębiniec.

Obszar gminy Murów leży w całości w dorzeczu rzeki Odry. Głównymi rzekami na terenie gminy są Budkowiczanka, Bogacica, Grabica, Brynica i Opusta. Uzupełnienie systemu hydrograficznego gminy stanowią liczne małe, krótkie, słabowodne ciek i rowy melioracyjne oraz stawy. Gmina położona jest w dorzeczu Odry w obszarze pozostającym w zlewni II rzędu rzeki Stobrawy.

Gleby pozostają w ścisłym związku z budową geologiczną danego terenu, a szczególnie z jego geologią powierzchniową. Podłoże geologiczne terenu Gminy Murów stanowią utwory mezozoiczne, triasowe, trzeciorzędowe i czwartorzędowe. Większość gleb omawianego obszaru wytworzyła się z piasków akumulacji wodno-lodowcowej z okresu czwartorzędowego. Doliny rzeczne wypełniają gliny i piaski pochodzenia aluwialnego, z których najmłodsze osadzone są wzdłuż koryta rzeki, piaski wydymowe a także gleby bagienne. Z wymienionych wyżej utworów wytworzyło się kilka typów gleb, w tym gleby brunatne, pseudobielice oraz czarne ziemie, mady i gleby bagienne.

Obszar gminy Murów ze względu na duży udział lasów w strukturze gruntów (ok. 75%) posiada znaczną ilość naturalnych i mało zniekształconych ekosystemów. Mozaika lasów i łąk, licznie występujące ciek wodne i grunty podmokłe powodują, że teren gminy charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem siedlisk i zbiorowisk roślinnych, a co za tym idzie obfituje w chronione i rzadkie gatunki roślin. Wiele z nich znalazło się na "Czerwonej liście roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce" [Zarzycki, Szelaąg 1992] - (skrót PL), regionalnej "Czerwonej liście roślin naczyniowych Górnego Śląska" [Parusel (red.) i in., 1996] - (skrót G. Śl.) oraz wojewódzkiej "Czerwonej liście roślin zagrożonych w woj. opolskim" [Spałek 1997] - (skrót W. Op.) Na liście krajowej i regionalnej występuje 5 kategorii zagrożeń: EX - wymarły, E - ginące, V - narażony na wymarcie, R - rzadkie oraz I - o nieznanym zagrożeniu. Natomiast na liście wojewódzkiej przyjęto 7 kategorii zagrożeń: EX - wymarły, EW - wymarły w wolnej przyrodzie, CE - krytycznie zagrożony, EN - zagrożony, VU - narażony, LR - niższego ryzyka, DD - o danych niedostatecznych.

Dziedzictwo kulturowe Gminy Murów odnajdujemy w materialnych zasobach krajobrazu architektonicznego. Ówczesnie gmina Murów to 12 sołectw i parę urokliwych przysiółków liczących łącznie 5600 mieszkańców. Zaś najstarszym sołectwem gminy wg. nielicznych, zachowanych pisemnych przekazów są Stare Budkowice, gdzie w XIV w. pisano o wsi Budkowitz, której etymologia nazewnictwa nawiązuje do „małych budek”, czyli ubogich chat, w jakich mieszkali pierwsi jej mieszkańcy. Była to niewielka osada leśna, której mieszkańcy w dużym stopniu zajmowali się hodowlą zwierząt oraz gospodarką leśną, jak np. pszczelarstwem, pozyskiwaniem drewna, produkcją smoły i rybołówstwem. Wynika to z prowadzonych od XVI w. urbarzy, czyli spisów dóbr i powinności wobec właściciela danego terenu. Po wojnach śląskich, prowadzonych do 1763r. król pruski Fryderyk II Wielki zainteresował się terenami dzisiejszej gminy, które wraz z predyspozycją regionu na ośrodek przemysłowy, jako bogatego wówczas w zasoby rud darniowych i żelaza oraz obszernych lasów i położeniem nad rzeką, objął swoją polityką kolonizacyjną. Sugerując się pisemnymi przekazami wg. Dworaka („Dwieście lat istnienia zakładów metalowych przemysłu terenowego w Zagwiździu.”) należy przytoczyć fakt, iż obszar na którym powstała kluczowa dla dalszego rozwoju terenów dzisiejszej gminy Huta Kluczborska i wraz z nią obecna miejscowość Zagwiździe „była głuchą i niedostępną puszcza i do połowy XVIII w. rajem dla grubej zwierzyny i zbójników”. Brzmi jednak zjawiskowo, niemniej jednak dla ludności osadniczej początki Zagwiździa i pozostałych, sąsiadujących osad fryderycjańskich nie były łatwe. W sołectwach Zagwiździe, Dębiniec i Nowe Budkowice przeważają dobrze zachowane, charakterystyczne dla śląskiego budownictwa ceglanego XIX i XX w. budynki mieszkalne. Tzw. „czerwone zabudowania” zdobione są bogatym detalem architektonicznym w formie dekoracyjnych gzymsów i gibli szczytowych zawierających najczęściej elementy sakralne, będących po dziś dzień elewacyjną wizytówką całego domostwa. Mała architektura zaś, to liczne kapliczki, przydrożne i przydomowe krzyże, drewniane lauby, trafostacje, dawne remizy OSP, jak i pojedyncze, nadal funkcjonalne studnie głębinowe. Istotnym komponentem dziedzictwa materialnego jest przyparafialny Ogród Botaniczny w Zagwiździu. Ogród posiada bogatą architekturę krajobrazu z licznymi rzeźbami i aranżacjami terenu. Różnorodne gatunki drzew, krzewów (głównie różaneczniki) oraz kwiatów, poniekąd typowych dla ogrodów śródziemnomorskich, występują tutaj w pokaźnych ilościach. Na szczególną uwagę zasługuje jednak w sołectwie Zagwiździe kompleks Huty Kluczborskiej z XVIII/XIX wieku, jak i parafialny, neorenesansowy kościół z początku XX w., którego inwentarz obiektów ruchomych objęty jest ścisłą ochroną konserwatorską. Natomiast sołectwo Radomierowice szczyci się zabytkowym kościołem, powstałym w latach 1786-1789, wykonanym w technice tzw. pruskiego muru. Najstarsze sołectwo gminy, Stare Budkowice posiada zabytkowy kościół wraz z byłym klasztorem i plebanią, do której przynależy jedna z najstarszych drewnianych stodoł gminy.

5.2.2. HISTORIA GMINY²

Murów jest najstarszą miejscowością w gminie. Jego nazwa pojawia się już w 1304 r., a w zapiskach z 1375 roku znaleźć można nazwisko Maczko de Murow i niektórzy z tym wiążą nazwę miejscowości. Murów był nazwą twierdzy i domów, w których mieszkali służebni. Około roku 1392 przestała pojawiać się nazwa miejscowości. Przypuszcza się, że na skutek panującej wówczas zarazy mieszkańcy wymarli. Nazwa jednak przetrwała pojawiając się w dokumentach ponownie w 1736 roku. Mniej więcej w tym okresie zakonnicy klasztoru w Czarnowasach założyli hutę szkła, której miejscowość zawdzięcza swój rozwój. Działała ona nieprzerwanie aż do 1995 roku.

W roku 1846 wieś liczyła 397 mieszkańców. Były w niej 3 huty szkła i leśniczówka. Mieszkało tam z rodzinami 11 zagrodników, 5 chałupników posiadających ziemię, 25 chałupników wygonowych i 40 robotników huty wynajmujących mieszkania. W roku 1890 językiem polskim posługiwało się 422 osoby. W 1902 r. prenumerowano "Gazetę Opolską", 3 egz. "Katolika" i 5 egz. "Pościańca Niedzielnego". W roku 1946 Murów zamieszkiwało 365 osób.

W latach 1975–1998 gmina położona była w województwie opolskim. W 2009 roku w gminie wprowadzono język niemiecki jako język pomocniczy oraz dwujęzyczne nazewnictwo geograficzne. Poniżej przedstawiono historię niektórych miejscowości z terenu gminy Murów.

Bukowo

Polska nazwa Bukowo odnotowana została w 1845 roku. Wieś - kolonia założona w ramach kolonizacji fryderycjańskiej w latach 1772 -1773. Osiedlono wówczas 20 kolonistów w celu prowadzenia gospodarki leśnej i zaopatrzenia tamtejszych hut w węgiel drzewny. W roku 1784 wieś liczyła 90 mieszkańców, którzy przybyli głównie z Niemiec. W 1845 roku składała się z 36 domów i liczyła 297 mieszkańców w tym 144 ewangelików. Od 1793 działała tam szkoła ewangelicka z jednym nauczycielem. W 1861 roku żyło w Bukowie 204 katolików i 167 ewangelików. Katolicy przynależeli do parafii Stare Budkowice, ewangelicy do Radomierowic. Liczba mieszkańców wsi utrzymywała się ciągle na tym samym poziomie, aż do 1939 roku (średnio 350).

Dębiniec

W 1830 roku notowana nazwa Dambinietz, w 1845 także Dębiniec i w innym miejscu Dębiniec. Nazwa pochodzi od wyrazu "Dębiniec" - dębny las, przysiółek albo od "Dębiniec" - dębina. Wieś została założona w roku 1811 przez część dotychczasowych mieszkańców Starych Budkowic, którzy w pobliżu dzisiejszego Dębińca mieli swoje pola. Powodem bezpośredniej takiej decyzji był wielki pożar, jaki nawiedził Budkowice na początku XIX wieku. Niektórzy gospodarze postanowili wówczas zbudować nowe siedziby w pobliżu swoich pól. Jeszcze w 1880 roku podawano, iż Dębiniec jest kolonią Budkowic. Do dzisiaj jest używana nieoficjalna nazwa Dębińca - "Zachciotek", określająca prawdopodobnie ówczesną opinię mieszkańców Budkowic na temat decyzji gospodarzy, którzy przenieśli się na nowe miejsce.

W roku 1830 wieś zamieszkiwało 23 chałupników z rodzinami, a już 15 lat później w 55 domach żyło 350 mieszkańców, którzy byli katolikami. Podstawowym ich zajęciem było rolnictwo. Ponadto we wsi była smolarnia, karczma, dwóch kowali, dwóch tkaczy i jeden krawiec. Zajmowano się również transportem

² Źródło: www.murow.pl

węgla drzewnego do huty w Zagwiździu. Szkoła jednoklasowa powstała w Dębińcu w roku 1873. Przekształcono ją w dwuklasową w roku 1895, kiedy uczęszczało do niej 101 katolickich dzieci. Liczba mieszkańców wsi rosła aż do wybuchu II wojny światowej, w 1939 roku wynosiła ona 630 osób.

Grabczok

Pierwsza wzmianka o osadzie położonej w głębi Borów Stobrawskich pochodzi z 1772 roku, pierwsze domostwa znajdowały się w obecnym Kupilasie (ul. Polna), a w 1784 roku zanotowano już nazwę Grabczok, wywodzącą się najprawdopodobniej z podań ustnych mieszkańców śródleśnej osady. Założycielami miejscowości byli zakonnicy z klasztoru w Czarnowasach. Początkowo osada związana była z Hutą Szkła w Murowie, której dostarczała piasku. W 1819 roku wieś liczyła 162 mieszkańców, których część pracowała w Hucie Szkła w Murowie. W 1865 roku w Grabczoku istniał młyn (Kupilas) - powstał on z rozbiórki zamku pod Pokojem. Istniała również smolarnia, w której ze starych pni sosnowych wytwarzano smołę. Na przełomie XIX i XX wieku, Grabczok był dość szybko rozwijającą się miejscowością. Istniało tu wiele instytucji i zakładów słynnych na całą okolicę, np.: kuźnia p. Komora, na Kupilasie eksploatowana była ruda żelaza (przetwarzana w Zagwiździu). Około 1890 roku wspólnymi siłami mieszkańców wybudowano szkołę, istniało pięć cegielni, produkujących surowce do budowania domów, założono również fabrykę (manufakturę) obuwia drewnianego (holzołków). W Grabczoku znajdował się też Urząd Pocztowy. W lesie na górze (za domem państwa Emmerling) postawiona została wieża obserwacyjna (przeciwpożarowa). W 1928 roku zbudowano także pierwszą remizę w Grabczoku. Większość mieszkańców zajmowała się rolnictwem oraz pracami leśnymi. Została wybudowana leśniczówka i odtąd leśniczy pilnował prac w okolicznych lasach. W 1935 roku doprowadzono prąd do domów. W 1915 roku wybudowano kapliczkę w pobliżu starej szkoły. Kapliczka poświęcona Św. Janowi Chrzcicielowi sprawowała również funkcję dzwonnicy. W 1936 roku wybudowano kapliczkę poświęconą Matce Boskiej Bolesnej. Ostatnim obiektem, który został wybudowany w latach 30-tych jest kapliczka ku czci Dobrego Pasterza.

Grabice

Wieś powstała w 1773 roku. Sprowadzono wtedy bydło, ziarno na chleb i siewy oraz ziemniaki. Miało to pomóc gospodarzom pracującym na przeważnie piaszczystej, w niektórych miejscach gliniastej roli. Zajmowano się, z marnym skutkiem, uprawą żyta, owsa, ziemniaków i koniczyny. W 1784 roku w Grabicach było 20 domów mieszkalnych, a w 1845 - 37. Szkołę zbudowano w 1802 r., po dwóch latach jej istnienia miała 63 uczniów z jednym nauczycielem. Wioskę łącznie z Korszycami zamieszkiwało 19 kolonistów, 9 chałupników, 1 kowal, 1 stolarz i 4 tkaczy z rodzinami. W 1939 roku Grabice zamieszkiwało 267 osób.

Kały

Nazwa Podewils - Cały notowana w 1595 roku. Wieś Podewils założona w ramach kolonizacji fryderycjańskiej w latach 1772-1773. Niemiecka nazwa Podewils pochodzi od nazwiska pruskiego ministra, żyjącego w XVIII w. Nazwa polska Kały notowana w 1845 roku, pochodzi od wyrazu "kał" - błoto czyli miejsce błotniste. Kolonia, podobnie jak Bukowo, założona w celu prowadzenia prawidłowej gospodarki leśnej w okolicy, w tym także dostarczania do pobliskich hut węgla drzewnego. Kolonistów, którzy w większości pochodzili z głębi Niemiec, osiedlono w 20 zagrodach. Przydzielono im 4,5 ha gruntu. W 1783 roku wieś liczyła 85 mieszkańców, by w 1845 r. dojść do 307 zamieszkujących 31 domów. W tym czasie znajdowała się już na terenie wsi ewangelicka szkoła z jednym nauczycielem. Ponadto w Kałach

była smolarnia i piekarnia. W 1861 r. liczba mieszkańców wsi wzrosła do 354 (w tym 193 katolików i 161 ewangelików) i systematycznie się podnosiła aż do roku 1939, kiedy Kały zamieszkiwało 480 osób.

Nowe Budkowice

Nowe Budkowice - nazwa "Neu Baudendorf" została wprowadzona w 1936 roku. Kolonia (do dzisiaj używana jest tradycyjna nazwa wsi - Kolanisty) założona w 1764 roku na gruntach folwarku należącego do zamku opolskiego (domeny opolskiej) w ramach kolonizacji fryderycjańskiej. Pola dawnego folwarku, którego początki sięgają XVI wieku nazywano jeszcze niedawno we wsi - Dworownia, od słowa dwór. Sam folwark, nazywany też wówczas Małe Budkowice, został podzielony między 14 kolonistów, którzy byli Ślązakami i w większości mieli pochodzić z Łubnian. Każdy z kolonistów otrzymał jeden pruski łan ziemi (7,5 ha). W 1783 r. 14 zagród zamieszkiwało 81 osób. W 1845 wieś składała się z 55 domów, w których mieszkało 368 osób w tym 8 ewangelików. We wsi znajdowała się smolarnia. W 1861 roku liczba ludności Nowych Budkowic wzrosła do 397. W dalszym ciągu notowano 14 gospodarstw kolonistów i 19 chałupników. We wsi mieszkało również 2 Żydów, a wszyscy pozostali mieszkańcy byli katolikami. Nowe Budkowice posiadały wówczas karczmę i kuźnię. W 1905 r. wybudowano we wsi szkołę, do której w roku 1912 uczęszczało 125 katolickich dzieci. Liczba mieszkańców wsi rosła aż do I wojny światowej (1910 r. 544 osób). Później odnotowano ich spadek do 438 w roku 1939.

Radomierowice

Radomierowice założono pod nazwą Plümkenau w 1772 roku jako kolonię robotniczą. Wieś Plümkenau powstała w czasie, kiedy to król Prus Fryderyk Wielki, po zdobyciu Śląska, rozpoczął jego kolonizację. W ten sposób Fryderyk Wielki próbował zaludnić ziemie wyniszczone trwającymi wojnami. W roku 1786 na koszt państwa wybudowano w dzisiejszych Radomierowicach kościół ewangelicki, plebanię i szkołę, a w roku 1789 osadzono pierwszego pastora i zatrudniono nauczyciela. Kościół w Radomierowicach został rozbudowany w roku 1790 o wieżę. Jest chyba jedynym w naszej diecezji zabytkiem o konstrukcji szkieletowej (szachulcowej). Przy kościelnym cmentarzu znajduje się 350 letni dąb szypułkowy, zaliczony do pomników przyrody. Jadąc w kierunku Młodnika, tuż za kościołem, natrafiamy na ciekawy i rzadko już spotykany pomnik poświęcony poległym mieszkańcom Radomierowicach w wojnach duńskiej - 1864/1866 oraz w wojnie prusko - austriackiej z 1870/1871. Pomnik składający się z obelisku i dużego postumentu jest obecnie częściowo zniszczony, na kolumnie zachowała się część pamiątkowej inskrypcji oraz daty 1864/1866 i 1870/1871, po których to można odczytać jego przeznaczenie. Przysiółkiem Radomierowic jest osada Bożejów znana przed 1945 rokiem pod nazwą Emilienhütte - huta Emilii.

Stare Budkowice

Z 1228 r. pochodzi wzmianka o wsi Punków, stanowiącej własność klasztoru w Czarnowasach, nie ma jednak pewności czy odnosi się ona do Budkowic. Pierwszą o nich wzmiankę datuje się w 1534 roku. Urbarz z 1558 r. donosi, że Budkowice były zamieszkałe przez sołtysa i 9 stałych mieszkańców. Ludzie ci byli zobowiązani świadczyć na rzecz zamku opolskiego rocznie 1 krowę, 4 kopy raków, jak również hodować krogulce i jastrzębie. Podatek mszalny Budkowiczanie płacili proboszczowi w Jełowej, zaś proboszczowi z Olesna byli zobowiązani płacić rocznie 12 groszy dziesięciny. W 1618 roku liczba mieszkańców wzrosła jeszcze o 11 zagrodników, a w 1783 r. Budkowice miały 10 chłopów, 32 zagrodników, 18 chałupników - razem 588 mieszkańców. We wsi istniała szkoła katolicka z nauczycielem i pomocnikiem, do której chodziły również dzieci z Dębińca. Poza tym znajdował się tam młyn wodny,

leśniczówka, warzelnia potasu, dwie smolarnie, huta żelaza i 8 rzemieślników. W roku 1890 językiem polskim posługiwało się 1400 mieszkańców Starych Budkowic, a w 1900r. - 1506. Prenumerowano 10 egz. "Gazety Opolskiej", 5 egz. "gazety Grudziądzkiej", 10 egz. "Pościańca Niedzielnego" i 1 egz. "Katolika". W 1925 roku wieś posiadała 257 budynków mieszkalnych i należała tym samym do dużych wsi wiejskich.

Zagwiździe

Niemiecka nazwa Friedrichstal pochodzi od imienia samego króla pruskiego Fryderyka II Wielkiego, który w latach 1753-1755 wydał osobiście rozkazy o utworzeniu na tym terenie huty zwanej również na jego polecenie Hutą Kluczborską (Creutzburgerhutte – wg. pierwszych zapisów). Stopniowo powstawał w najbliższej okolicy cały kompleks zakładów hutniczych produkujących w pierwszym okresie głównie wyroby na potrzeby pruskiego przemysłu zbrojeniowego. Ponieważ huta powstała w kompleksie rozległych lasów, gdzie brakowało siły roboczej, podjęto już w 1754 roku decyzję o utworzeniu obok zakładu kolonii o nazwie Friedrichstal. W 1755 roku w osadzie mieszkały 24 rodziny, z których 17 pochodziło z pobliskich Budkowic. Budkowiczanie zaczęli też używać na określenie swojego nowego miejsca zamieszkania dawnej nawy rzeki Budkowiczanki, która notowana jest w źródłach już w 1309 roku jako Zegwizd. W 1830 roku obok oficjalnej nazwy Friedrichstal podawana jest nazwa polska Szegwisz, a w 1845 Segwiźdź, skąd już tylko krok do dzisiejszego Zagwiździa. Nazwa ta miała pierwotnie prawdopodobnie charakter prześmiewny, gdyż oznacza "miejsce dalekie, gdzie zagwiździe wiatr". Kolonię zamieszkiwało w 1784 roku 342 mieszkańców, a w roku 1819 już 769. W roku 1754 r. wieś liczyła 24 rodziny, 2 saksońskie, 1 austriacką, 4 husyckie i 17 rodzin z okolicy. W 1784 roku była tam szkoła z nauczycielem i pomocnikiem, młyn - wiatrak oraz 25 rzemieślników, 48 kolonistów i 72 chałupników W 1789 r. Zagwiździe zamieszkiwało 520 osób łącznie z hutą "Kluczborską", za sprawą której osada powstała. W źródłach z 1793 r. można znaleźć wzmiankę o 3 piecach hutniczych do wytapiania żelaza i jednym do cynku. Liczba mieszkańców systematycznie rosła, w roku 1819 było ich 769, a w 1840 -1058. Rok 1860 był dla wsi bardzo pomyślny za sprawą huty, która dostarczała, zatrudniając mieszkańców, 23 804 ctn. Żelaza, 18 782 ctn. Sztab żelaza, 529 ctn. Wyrobów żelaznych oraz wyroby z cynku. Większość mieszkańców posługiwała się językiem polskim (w 1890 r. - 993 osoby). W 1925 r. osada liczyła 95 budynków mieszkalnych.

5.3 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Podstawowe formy ochrony zabytków według **Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.** (Dz. U. 2022, poz. 840) stanowią:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii
- utworzenie parku kulturowego
- ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie gminy z wymienionymi wyżej formami ochrony mamy do czynienia w dwóch przypadkach: wpis do rejestru zabytków i ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Zabytki rejestrowe opisano poniżej, natomiast obszary chronione miejscowymi planami w rozdziale 5.1.2.

5.3.1 REJESTR ZABYTEKÓW

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. 2022, poz. 840, art. 8) rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, w tym przypadku Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Opolu.

- Rejestr prowadzi się w formie odrębnych ksiąg dla zabytków: 1) nieruchomości; 2) ruchomych; 3) archeologicznych (Dz. U. 2022, poz. 840, art. 8, ust. 2).
- Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym zabytek się znajduje (Dz. U.2022, poz. 840, art. 9, ust. 1). Do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.
- Zabytek może zostać wpisany do rejestru z urzędu lub na wniosek właściciela (Dz. U. 2022, poz. 840, art. 10, ust. 1). Wpisu dokonuje właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydając decyzję administracyjną.

Na terenie gminy Murów znajdują się zarówno zabytki nieruchome, ruchome, jak i stanowisko archeologiczne. Wykaz tych obiektów umieszczono w tabelach poniżej. **Należy pamiętać, że wszelkie działania przy wymienionych niżej obiektach wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.**

WYKAZ OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer rejestru
1.	Bukowo	budynek stacyjny wraz z gruntem w granicach fundamentowania, k. XIX	248/2016 z 22.02.2016
2.	Murów	dworzec kolejowy, ul. Dworcowa 3	216/2014 z 14.04.2014
3.	Radomierowice	kościół filialny pw. św. Wniebowzięcia NMP, XVIII	760/64 z 1.04.1964
4.	Stare Budkowice	kościół parafialny pw. św. Rocha, XIX w.	637/59 z 13.11.1959
5.	Zagwińdzie	kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa wraz z kaplicą i otoczeniem w granicach ogrodzenia, 1920 - 1921	87/2009 z 24.03.2009
6.	Zagwińdzie	huta żelaza wraz z kanałami i przepustami: odlewnia, 1839, XIX, XX	1879/67 z 26.05.1967
7.	Zagwińdzie	huta żelaza wraz z kanałami i przepustami: magazyn przy odlewni, I poł. XIX	1879/67 z 26.05.1967

8.	Zagwiździe	huta żelaza wraz z kanałami i przepustami: młotownia, 1806	1879/67 z 26.05.1967
9.	Zagwiździe	huta żelaza wraz z kanałami i przepustami: magazyn przy młotowni, 1802	1879/67 z 26.05.1967
10.	Zagwiździe	huta żelaza wraz z kanałami i przepustami: pozostałości przycinarki	1879/67 z 26.05.1967
11.	Zagwiździe	Budynek nadleśnictwa, ul. Grabicka 3	2206/90 z 11.01.1990

WYKAZ OBIEKTÓW RUCHOMYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer rejestru
1.	Murów	Rzeźba – św. Jan Nepomucen w kapliczce	ks.B.t.V-799/89 04.12.1989 r.
2.	Nowe Budkowice	Wyposażenie kapliczki	Ks.B.t.VI-901/1-8/93 05.03.1993 r.
3.	Radmierowice	Wyposażenie kościoła filialnego pw. Wniebowzięcia NMP	Ks.B.t.IV-314/1-5/15 25.02.2015 r.
4.	Stare Budkowice	Zespół zabytków ruchomych z kościoła parafialnego pw. św. Rocha	Ks.B.t.IV-698/1-10/77 24.09.1977 r.
5.	Zagwiździe	Wyposażenie z kościoła parafialnego pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa	ks.B.t.III-269/1-26/13 31.01.2013 r.

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer rejestru
1.	Murów	grodzisko średniowieczne (XIII-XV), stanowisko nr 8	A-409/75

Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków istnieje możliwość pozyskania dofinansowania unijnego oraz z innych źródeł. Wszyscy właściciele mogą starać się o dofinansowanie na przeprowadzenie prac remontowych, konserwatorskich i renowacyjnych.

5.4 EWIDENCJA ZABYTEKÓW

Ewidencja zabytków zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. 2022, poz. 840, art. 21) powinna stanowić podstawę do sporządzenia programu opieki nad zabytkami czy to przez województwo, powiat czy gminę.

Gminną Ewidencję Zabytków na terenie gminy prowadzi wójt, burmistrz lub prezydent w formie zbioru kart adresowych zabytków.

Ewidencja zabytków według ustawy powinna zawierać:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków
- pozostałe zabytki nieruchome ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków

- stanowiska archeologiczne
- historyczne układy ruralistyczne wsi, historyczne układy urbanistyczne miasta
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez Burmistrza w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków

Gmina Murów posiada przyjętą odpowiednim zarządzeniem Gminną Ewidencję Zabytków, która pełni funkcję dokumentu określającego zasób substancji zabytkowej na terenie gminy.

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW (kolorem zielonym wyróżniono najcenniejsze zabytki – szczegółowy opis obiektów w rozdziale 5.6)

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres
1	Bukowo	dzwonnica tzw. dzwonek zmarłych	ul. Wiejska 24
2	Bukowo	szkoła	ul. Wiejska 24
3	Bukowo	budynek gospodarczy w zespole szkoły	ul. Wiejska 24
4	Bukowo	dom	ul. Wiejska 1
5	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 1
6	Bukowo	dom	ul. Wiejska 2
7	Bukowo	dom	ul. Wiejska 4
8	Bukowo	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 5
9	Bukowo	dom	ul. Wiejska 7
10	Bukowo	dom	ul. Wiejska 8
11	Bukowo	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 9
12	Bukowo	dom	ul. Wiejska 11
13	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 11
14	Bukowo	dom	ul. Wiejska 14
15	Bukowo	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 18
16	Bukowo	chlew	ul. Wiejska 19
17	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 21
18	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 23
19	Bukowo	dom	ul. Wiejska 24
20	Bukowo	dom	ul. Wiejska 26
21	Bukowo	obora	ul. Wiejska 26
22	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 30a
23	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 31
24	Bukowo	dom	ul. Wiejska 33
25	Bukowo	dom	ul. Wiejska 34

26	Bukowo	stodoła	ul. Wiejska 39
27	Bukowo	dom	ul. Wiejska 40
28	Bukowo	stodoła	ul. Wiejska 40
29	Bukowo	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 42
30	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 50
31	Bukowo	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 51a
32	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 51a
33	Bukowo	stodoła	ul. Wiejska 51a
34	Bukowo	szkoła podstawowa	ul. Wiejska 52
35	Bukowo	budynek gospodarczy przy szkole	ul. Wiejska 52
36	Bukowo	dom	ul. Wiejska 53
37	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 53
38	Bukowo	stodoła	ul. Wiejska 53
39	Bukowo	dom	ul. Wiejska 55
40	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 55
41	Bukowo	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 57
42	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 57
43	Bukowo	dom	ul. Wiejska 58
44	Bukowo	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 60
45	Bukowo	dom	ul. Wiejska 64
46	Bukowo	stodoła	ul. Wiejska 64
47	Bukowo	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 66
48	Bukowo	dom	ul. Wiejska 70
49	Bukowo	dom	ul. Wiejska 71
50	Bukowo	budynek gospodarczy przy cmentarzu ewangelickim	ul. Wiejska
51	Bukowo	cmentarz	
52	Dębiniac	kaplica, dzwonnica p.w. św. Floriana	ul. Wiejska 57
53	Dębiniac	kaplica pw. św. Anny	ul. Wiejska 2
54	Dębiniac	szkoła podstawowa	ul. Wiejska 36
55	Dębiniac	budynki gospodarcze przy szkole podstawowej	ul. Wiejska 36
56	Dębiniac	remiza	ul. Wiejska
57	Dębiniac	dom	ul. Oleska 17
58	Dębiniac	dom	ul. Oleska 25
59	Dębiniac	dom	ul. Oleska 27

60	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Oleska 27
61	Dębiniiec	dom	ul. Polna 3
62	Dębiniiec	dom	ul. Polna 4
63	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Polna 5
64	Dębiniiec	dom	ul. Polna 8a
65	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Polna 9
66	Dębiniiec	dom	ul. Polna 10
67	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 2
68	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 4
69	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 8
70	Dębiniiec	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 10
71	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 15
72	Dębiniiec	stodoła	ul. Wiejska 15
73	Dębiniiec	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 17
74	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 18
75	Dębiniiec	stodoła	ul. Wiejska 20
76	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 22
77	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 25
78	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 32
79	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 33
80	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 34
81	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 35
82	Dębiniiec	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 38
83	Dębiniiec	stodoła	ul. Wiejska 40
84	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 42
85	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 43
86	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 45
87	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 49
88	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 55
89	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 55
90	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 58
91	Dębiniiec	stodoła	ul. Wiejska 58
92	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 62
93	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 62

94	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 70
95	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 72
96	Dębiniiec	stodoła	ul. Wiejska 72
97	Dębiniiec	stodoła	ul. Wiejska 72
98	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 73
99	Dębiniiec	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 75a
100	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 75a
101	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 77
102	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 77
103	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 81
104	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 83
105	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 85a
106	Dębiniiec	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 87
107	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 95
108	Dębiniiec	stodoła	ul. Wiejska 97
109	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 99
110	Dębiniiec	obora	ul. Wiejska 99
111	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 101
112	Dębiniiec	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 101
113	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 103
114	Dębiniiec	dom	ul. Wiejska 107
115	Grabczok	kapliczka	ul. Wiejska 4
116	Grabczok	kapliczka	ul. Wiejska 21
117	Grabczok	kapliczka	ul. Wiejska 58
118	Grabczok	kapliczka dzwonnica	ul. Wiejska 32
119	Grabczok	remiza	ul. Wiejska
120	Grabczok	leśniczówka	ul. Wiejska 1
121	Grabczok	budynek gospodarczy przy leśniczówce	ul. Wiejska 1
122	Grabczok	dom, ob. biuro	ul. Wiejska 2
123	Grabczok	magazyn	ul. Wiejska 2
124	Grabczok	dom	ul. Wiejska 4
125	Grabczok	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 4a
126	Grabczok	dom	ul. Wiejska 5
127	Grabczok	dom	ul. Wiejska 7

128	Grabczok	dom	ul. Wiejska 8
129	Grabczok	dom	ul. Wiejska 9
130	Grabczok	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 10
131	Grabczok	dom	ul. Wiejska 11
132	Grabczok	dom	ul. Wiejska 12
133	Grabczok	dom	ul. Wiejska 13
134	Grabczok	dom	ul. Wiejska 15
135	Grabczok	dom	ul. Wiejska 16
136	Grabczok	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 19
137	Grabczok	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 21
138	Grabczok	dom	ul. Wiejska 22
139	Grabczok	dom	ul. Wiejska 25
140	Grabczok	dom	ul. Wiejska 27
141	Grabczok	dom	ul. Wiejska 33
142	Grabczok	szkoła podstawowa	ul. Wiejska 34
143	Grabczok	dom	ul. Wiejska 35
144	Grabczok	dom	ul. Wiejska 37
145	Grabczok	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 38
146	Grabczok	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 40
147	Grabczok	dom	ul. Wiejska 41
148	Grabczok	dom	ul. Wiejska 42
149	Grabczok	dom	ul. Wiejska 43
150	Grabczok	dom	ul. Wiejska 44
151	Grabczok	dom	ul. Wiejska 45
152	Grabczok	dom	ul. Wiejska 47
153	Grabczok	dom	ul. Wiejska 48
154	Grabczok	dom	ul. Wiejska 50
155	Grabczok	dom	ul. Wiejska 51
156	Grabczok	dom	ul. Wiejska 52
157	Grabczok	dom	ul. Wiejska 53
158	Grabczok	zagroda	ul. Wiejska 55
159	Grabczok	dom	ul. Wiejska 56
160	Grabczok	dom	ul. Wiejska 57
161	Grabczok	dom	ul. Wiejska 59

162	Grabczok	dom	ul. Wiejska 60
163	Grabczok	dom	ul. Wiejska 61
164	Grabczok	dom	ul. Wiejska 64
165	Grabczok	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 64
166	Grabczok	dom	ul. Wiejska 68
167	Grabczok	dom	ul. Wiejska 72
168	Grabczok	dom	ul. Wiejska 74
169	Grabczok	dom	ul. Wiejska 76
170	Grabczok	dom	ul. Wiejska 82
171	Grabczok	dom	ul. Wiejska 84
172	Grabczok	dom	ul. Wiejska 86
173	Grabczok-Mańczok	budynek PKP, ob. dom	
174	Grabczok-Mańczok	budynek PKP, ob. dom	
175	Grabczok-Mańczok	gajówka	10
176	Grabczok-Mańczok	leśniczówka	11
177	Grabczok-Mańczok	budynek gospodarczy	11
178	Grabczok-Mańczok	budynek mieszkalno-gospodarczy	13
179	Grabczok-Mańczok	budynek mieszkalno-gospodarczy	14
180	Grabczok-Mańczok	wycug	14
181	Grabczok-Mańczok	dom	16
182	Grabczok-Mańczok	budynek mieszkalno-gospodarczy	17
183	Grabczok-Mańczok	wycug	17
184	Grabczok-Mańczok	dom	18
185	Grabczok-Mańczok	dom	19
186	Grabice	szkoła podstawowa	ul. Wiejska 19
187	Grabice	remiza	ul. Wiejska
188	Grabice	dom	ul. Wiejska 1
189	Grabice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 2
190	Grabice	stodoła	ul. Wiejska 3
191	Grabice	dom	ul. Wiejska 5
192	Grabice	dom	ul. Wiejska 6
193	Grabice	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 6
194	Grabice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 7
195	Grabice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 11

196	Grabice	dom	ul. Wiejska 15
197	Grabice	dom	ul. Wiejska 18
198	Grabice	dom	ul. Wiejska 20
199	Grabice	dom	ul. Wiejska 24
200	Grabice	dom	ul. Wiejska 26
201	Grabice	stodoła	ul. Wiejska 26
202	Grabice	dom	ul. Wiejska 27
203	Grabice	chlew	ul. Wiejska 27
204	Grabice	Cmentarz	
205	Grabice - Kęszyce	dom	1
206	Grabice - Kęszyce	Stodoła	3
207	Grabice - Kęszyce	dom	5
208	Grabice - Kęszyce	dom	6
209	Grabice - Kęszyce	budynek mieszkalno-gospodarczy	7
210	Kały	kaplica, dzwonnica pw. św. Józefa	ul. Opolska
211	Kały	budynek stacji PKP	
212	Kały	dom dróżnika PKP	
213	Kały	dom ob. sklep	ul. Opolska 45
214	Kały	dom	ul. Opolska 1
215	Kały	dom	ul. Opolska 2
216	Kały	budynek gospodarczy	ul. Opolska 2
217	Kały	budynek gospodarczy	ul. Opolska 2
218	Kały	zagroda	ul. Opolska 3
219	Kały	dom	ul. Opolska 4
220	Kały	budynek gospodarczy	ul. Opolska 5
221	Kały	dom	ul. Opolska 6
222	Kały	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Opolska 8
223	Kały	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Opolska 9
224	Kały	dom	ul. Opolska 10
225	Kały	budynek gospodarczy	ul. Opolska 10
226	Kały	stodoła	ul. Opolska 10
227	Kały	dom	ul. Opolska 11
228	Kały	budynek gospodarczy	ul. Opolska 11
229	Kały	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Opolska 12

230	Kały	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Opolska 13
231	Kały	dom	ul. Opolska 14
232	Kały	dom	ul. Opolska 15
233	Kały	dom	ul. Opolska 16
234	Kały	dom	ul. Opolska 18
235	Kały	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Opolska 20
236	Kały	dom	ul. Opolska 21
237	Kały	dom	ul. Opolska 22
238	Kały	dom	ul. Opolska 23
239	Kały	dom	ul. Opolska 24
240	Kały	dom	ul. Opolska 25
241	Kały	dom	ul. Opolska 26
242	Kały	dom	ul. Opolska 27
243	Kały	dom	ul. Opolska 28
244	Kały	dom	ul. Opolska 29
245	Kały	kuźnia	ul. Opolska 29
246	Kały	dom	ul. Opolska 31
247	Kały	dom	ul. Opolska 38
248	Kały	dom	ul. Opolska 40
249	Kały	dom	ul. Opolska 41
250	Kały	dom	ul. Opolska 42
251	Kały	dom	ul. Opolska 44
252	Kały	dom	ul. Opolska 46
253	Kały	dom	ul. Opolska 47
254	Kały	dom	ul. Opolska 48
255	Kały	dom	ul. Opolska 49
256	Kały	dom	ul. Opolska 50
257	Kały	dom	ul. Opolska 52
258	Kały	budynek gospodarczy	ul. Opolska 55
259	Kały	dom	ul. Opolska 56
260	Kały	dom	ul. Opolska 57
261	Kały	dom	ul. Opolska 58
262	Kały	dom	ul. Opolska 60
263	Kały	dom	ul. Opolska 61

264	Kały	dom	ul. Opolska 63
265	Kały	dom	ul. Opolska 64
266	Kały	dom	ul. Opolska 65
267	Kały	dom	ul. Opolska 66
268	Kały	dom	ul. Opolska 68
269	Kały	dom	ul. Opolska 70
270	Kały	dom	ul. Opolska 74
271	Kały	dom	ul. Opolska 82
272	Kały	dom	ul. Opolska 84
273	Kały	dom	ul. Opolska 86
274	Kały	dom	ul. Opolska 88
275	Kały	dom	ul. Opolska 91
276	Kały	dom ob. zajazd	ul. Opolska 92
277	Kały	dom	ul. Opolska 94
278	Kały	dom	ul. Opolska 96
279	Kały	dom	ul. Opolska 100
280	Kały	dom	ul. Opolska 102
281	Kały	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Opolska 104
282	Kały	dom	ul. Opolska 106
283	Kały	dom	ul. Opolska 108
284	Kały	dom	ul. Opolska 112
285	Kały	dom	ul. Opolska 114
286	Kały	dom	ul. Opolska 116
287	Kały	trafostacja	ul. Opolska
288	Młodnik	dwór myśliwski	
289	Młodnik	park w zespole dworskim	
290	Młodnik	dom	ul. Wiejska 7
291	Młodnik	wycug	ul. Wiejska 7
292	Młodnik	dom	ul. Wiejska 9
293	Młodnik	dom	ul. Wiejska 11
294	Młodnik	dom	ul. Wiejska 14
295	Młodnik	wycug	ul. Wiejska 14
296	Młodnik	stodoła	ul. Wiejska 14
297	Młodnik	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 14

298	Młodnik	dom	ul. Wiejska 15
299	Młodnik	dom	ul. Wiejska 16
300	Młodnik	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 18
301	Młodnik	dom	ul. Wiejska 19
302	Młodnik	stodoła	ul. Wiejska 19
303	Młodnik	obora	ul. Wiejska 19
304	Młodnik	dom	ul. Wiejska 20
305	Młodnik	dom	ul. Wiejska 21
306	Młodnik	stodoła	ul. Wiejska 21
307	Młodnik	dom	ul. Wiejska 22/24
308	Młodnik	dom	ul. Wiejska 23
309	Młodnik	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 24
310	Młodnik	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 30
311	Murów	układ ruralistyczny wsi	
312	Murów	huta szkła: budynek pralni i biuro	ul. Wolności
313	Murów	huta szkła: budynek produkcyjny	ul. Wolności
314	Murów	huta szkła: garaże z remizą p.pożarową	ul. Wolności
315	Murów	huta szkła: kleparnia-szamotownia	ul. Wolności
316	Murów	huta szkła: laboratorium	ul. Wolności
317	Murów	huta szkła: warsztat malarsko-murarski	ul. Wolności
318	Murów	huta szkła: magazyn, ob. biuro	ul. Wolności
319	Murów	huta szkła: portiernia	ul. Wolności
320	Murów	huta szkła: stolarnia	ul. Wolności
321	Murów	huta szkła: elektrownia	ul. Wolności
322	Murów	huta szkła: magazyn surowców	ul. Wolności
323	Murów	huta szkła: budynek administracyjny	ul. Wolności
324	Murów	huta szkła: magazyn szkła	ul. Wolności
325	Murów	huta szkła: świetlica	ul. Wolności
326	Murów	kapliczka przy drodze	ul. Wolności
327	Murów	kaplica cmentarna	
328	Murów	dom mieszkalny przy torach	
329	Murów	dom, ob. Ośrodek Zdrowia	ul. Wolności 16
330	Murów	szkoła podstawowa	ul. Wolności 22
331	Murów	dom ob. restauracja	ul. Wolności 31

332	Murów	budynek gospodarczy	ul. Wolności 31
333	Murów	dom dróżnika PKP	ul. Dworcowa 1
334	Murów	budynek stacji PKP	ul. Dworcowa 3
335	Murów	budynek przepompowni obok dworca PKP	ul. Dworcowa
336	Murów	szkoła podstawowa	ul. Lipowa 17
337	Murów	dom	ul. Cmentarna 2
338	Murów	dom	ul. Cmentarna 3
339	Murów	dom	ul. Cmentarna 4
340	Murów	budynek gospodarczy	ul. Cmentarna 4
341	Murów	dom	ul. Cmentarna 5
342	Murów	dom	ul. Cmentarna 6
343	Murów	dom	ul. Cmentarna 8
344	Murów	dom	ul. Cmentarna 10
345	Murów	Dom – budynek urzędu	ul. Dworcowa 2
346	Murów	dom ob. poczta	ul. Dworcowa 4
347	Murów	dom	ul. Dworcowa 6
348	Murów	dom	ul. Dworcowa 8
349	Murów	dom	ul. Kolejowa 1
350	Murów	dom	ul. Kolejowa 2
351	Murów	dom	ul. Kolejowa 3
352	Murów	dom	ul. Kolejowa 4
353	Murów	dom	ul. Kolejowa 4
354	Murów	dom	ul. Kolejowa 5
355	Murów	dom	ul. Kolejowa 6
356	Murów	dom	ul. Kolejowa 7
357	Murów	dom	ul. Kolejowa 9
358	Murów	dom	ul. Kolejowa 13
359	Murów	dom	ul. Kolejowa 15
360	Murów	dom	ul. Krótka 1
361	Murów	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Krótka 2
362	Murów	dom	ul. Lipowa 1b
363	Murów	dom	ul. Lipowa 1
364	Murów	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 1
365	Murów	dom	ul. Lipowa 3

366	Murów	dom	ul. Lipowa 5
367	Murów	dom	ul. Lipowa 6
368	Murów	dom	ul. Lipowa 8
369	Murów	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 8
370	Murów	dom	ul. Lipowa 11
371	Murów	dom	ul. Lipowa 15
372	Murów	dom	ul. Lipowa 16
373	Murów	dom	ul. Lipowa 20
374	Murów	dom	ul. Lipowa 22
375	Murów	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 25
376	Murów	dom	ul. Lipowa 30
377	Murów	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 30
378	Murów	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 32
379	Murów	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 34
380	Murów	dom	ul. Lipowa 36
381	Murów	dom	ul. Lipowa 38
382	Murów	dom	ul. Lipowa 40
383	Murów	most	ul. Lipowa
384	Murów	most	ul. Lipowa
385	Murów	dom	ul. Polna 1
386	Murów	dom	ul. Polna 3
387	Murów	dom	ul. Polna 5
388	Murów	dom	ul. Polna 12
389	Murów	zagroda	ul. Polna 13
390	Murów	dom	ul. Polna 16
391	Murów	dom	ul. Polna 18
392	Murów	stodoła	ul. Polna 18
393	Murów	dom	ul. Polna 23
394	Murów	dom	ul. Polna 27
395	Murów	dom	ul. Polna 29
396	Murów	dom	ul. Polna 33
397	Murów	dom	ul. Robotnicza 1
398	Murów	dom	ul. Robotnicza 2
399	Murów	dom	ul. Robotnicza 6

400	Murów	dom	ul. Robotnicza 8
401	Murów	dom	ul. Robotnicza 10
402	Murów	dom	ul. Robotnicza 12
403	Murów	dom	ul. Robotnicza 14
404	Murów	dom	ul. Świerczewskiego 6
405	Murów	dom	ul. Tartaczna 3
406	Murów	dom	ul. Tartaczna 4
407	Murów	dom	ul. Tartaczna 5
408	Murów	budynek administracyjno-produkcyjny	ul. Tartaczna 6
409	Murów	dom	ul. Tartaczna 7
410	Murów	dom	ul. Wolności 3
411	Murów	dom	ul. Wolności 5
412	Murów	dom	ul. Wolności 6
413	Murów	dom	ul. Wolności 8
414	Murów	dom	ul. Wolności 10
415	Murów	dom	ul. Wolności 11
416	Murów	dom	ul. Wolności 13
417	Murów	dom	ul. Wolności 14
418	Murów	dom	ul. Wolności 15
419	Murów	budynek gospodarczy	ul. Wolności 16
420	Murów	dom	ul. Wolności 24
421	Murów	budynek gospodarczy	ul. Wolności 24
422	Murów	dom	ul. Wolności 26
423	Murów	budynek gospodarczy	ul. Wolności 26
424	Murów	dom	ul. Wolności 28
425	Murów	dom	ul. Wolności 30
426	Murów	dom	ul. Wolności 32
427	Murów	dom	ul. Wolności 34
428	Murów	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wolności 34
429	Murów	dom	ul. Wolności 36
430	Murów	dom	ul. Wolności 37
431	Murów	dom	ul. Wolności 54
432	Murów	dom	ul. Wolności 56
433	Murów	cmentarz	

434	Nowe Budkowice	układ ruralistyczny wsi	
435	Nowe Budkowice	kapliczka św. Jana Nepomucena	
436	Nowe Budkowice	szkoła podstawowa, ob. Dom Kultury	ul. Dworcowa 7
437	Nowe Budkowice	budynek gospodarczy przy Domu Kultury	ul. Dworcowa 7
438	Nowe Budkowice	stodoła przy Domu Kultury	ul. Dworcowa 7
439	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy, ob. sklep	ul. Wiejska 10
440	Nowe Budkowice	dom	ul. Dworcowa 3
441	Nowe Budkowice	dom	ul. Dworcowa 4
442	Nowe Budkowice	dom	ul. Dworcowa 8
443	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Dworcowa 8
444	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 1
445	Nowe Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 3
446	Nowe Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 4
447	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 6
448	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 7
449	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 11
450	Nowe Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 11
451	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 13
452	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 14
453	Nowe Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 15
454	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 16
455	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 17
456	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 19
457	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 19
458	Nowe Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 20
459	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 22
460	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 22a
461	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 23
462	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 24
463	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 26
464	Nowe Budkowice	stodoła	ul. Lipowa 26
465	Nowe Budkowice	chlew	ul. Lipowa 26
466	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 27
467	Nowe Budkowice	dom	ul. Lipowa 29

468	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 1
469	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 2
470	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 3
471	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 4
472	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 5
473	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 7
474	Nowe Budkowice	stodoła	ul. Wiejska 7
475	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 13
476	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 14
477	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 15
478	Nowe Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 16
479	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 19
480	Nowe Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 20
481	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 21
482	Nowe Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 23
483	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 24
484	Nowe Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 24
485	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 25a
486	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 28
487	Nowe Budkowice	stodoła	ul. Wiejska 29
488	Nowe Budkowice	dom	ul. Wiejska 33
489	Nowe Budkowice	stodoła	ul. Wiejska 35
490	Okoty	kapliczka na końcu ul. Wiejskiej	
491	Okoty	dom	przy drodze Okoty-Murów
492	Okoty	budynek gospodarczy przy kapliczce	ul. Wiejska
493	Okoty	dom	ul. Polna 1
494	Okoty	dom	ul. Wiejska 1
495	Okoty	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 2
496	Okoty	dom	ul. Wiejska 3
497	Okoty	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 3
498	Okoty	dom	ul. Wiejska 5
499	Okoty	dom	ul. Wiejska 6
500	Okoty	dom	ul. Wiejska 7

501	Okoty	dom	ul. Wiejska 8
502	Okoty	dom	ul. Wiejska 10
503	Okoty	wycug	ul. Wiejska 10
504	Okoty	stodoła	ul. Wiejska 10
505	Okoty	dom	ul. Wiejska 11
506	Okoty	dom	ul. Wiejska 17
507	Okoty	dom	ul. Wiejska 20
508	Okoty	dom	ul. Wiejska 24
509	Okoty	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 24
510	Okoty	dom	ul. Wiejska 25
511	Okoty	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 25
512	Okoty	cmentarz	
513	Okoty-Czarna Woda	dom	ul. Leśna 1
514	Okoty-Czarna Woda	dom	ul. Leśna 2
515	Okoty-Czarna Woda	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Leśna 3
516	Okoty-Czarna Woda	dom	ul. Leśna 4
517	Okoty-Czarna Woda	dom	ul. Leśna 6
518	Okoty-Czarna Woda	budynek gospodarczy	ul. Leśna 6
519	Okoty-Czarna Woda	dom	ul. Leśna 7
520	Okoty-Czarna Woda	budynek gospodarczy	ul. Leśna 7
521	Okoty-Czarna Woda	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Leśna 8
522	Radomierowice	układ ruralistyczny wsi	
523	Radomierowice	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP	ul. Szkolna 2
524	Radomierowice	szkoła podstawowa	ul. Szkolna 3
525	Radomierowice	remiza	ul. Wolności 16a
526	Radomierowice	dom	ul. Wolności 6
527	Radomierowice	leśniczówka	ul. Wolności 2
528	Radomierowice	stodoła	ul. Wolności 2
529	Radomierowice	budynek gospodarczy	ul. Wolności 2
530	Radomierowice	dom	ul. Polna 2
531	Radomierowice	stodoła	ul. Szkolna 2
532	Radomierowice	dom	ul. Szkolna 4
533	Radomierowice	dom	ul. Szkolna 6

534	Radomierowice	budynek gospodarczy	ul. Szkolna 6
535	Radomierowice	dom	ul. Szkolna 9
536	Radomierowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Szkolna 12
537	Radomierowice	budynek gospodarczy	ul. Szkolna 12
538	Radomierowice	dom	ul. Szkolna 13
539	Radomierowice	dom	ul. Szkolna 14
540	Radomierowice	dom	ul. Szkolna
541	Radomierowice	dom	ul. Wiejska 1
542	Radomierowice	stodoła	ul. Wiejska 1
543	Radomierowice	dom	ul. Wiejska 2
544	Radomierowice	stodoła	ul. Wolności 3
545	Radomierowice	dom	ul. Wolności 4
546	Radomierowice	dom	ul. Wolności 7
547	Radomierowice	dom	ul. Wolności 8
548	Radomierowice	budynek gospodarczy	ul. Wolności 8
549	Radomierowice	dom	ul. Wolności 10
550	Radomierowice	dom	ul. Wolności 12
551	Radomierowice	dom	ul. Wolności 13
552	Radomierowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wolności 14
553	Radomierowice	dom	ul. Wolności 15
554	Radomierowice	dom	ul. Wolności 16
555	Radomierowice	dom	ul. Wolności 17
556	Radomierowice	dom	ul. Wolności 25
557	Radomierowice	dom	ul. Wolności 29
558	Radomierowice	dom	ul. Wolności 35
559	Radomierowice	dom	ul. Wolności 37
560	Radomierowice	stodoła	ul. Wolności 37
561	Radomierowice	cmentarz	
562	Stare Budkowice	układ ruralistyczny wsi	
563	Stare Budkowice	kościół parafialny pw. św. Rocha i Sebastiana	
564	Stare Budkowice	plebania	ul. Zagwiździańska 2
565	Stare Budkowice	stodoła	ul. Zagwiździańska 2
566	Stare Budkowice	brama ogrodzenia kościoła parafialnego	
567	Stare Budkowice	kaplica cmentarna na cmentarzu przy kościele	

568	Stare Budkowice	kapliczka za wsią	ul. Grabicka
569	Stare Budkowice	kapliczka	ul. Stawowa 4
570	Stare Budkowice	kapliczka	skrzyżowaniu ul. Ogrodowej i Oleskiej
571	Stare Budkowice	dom ob. poczta	ul. Młyńska 2
572	Stare Budkowice	remiza strażacka	ul. Zagwiździańska 6
573	Stare Budkowice	dom	ul. Gburska 2
574	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Gburska 3
575	Stare Budkowice	dom	ul. Gburska 4
576	Stare Budkowice	dom	ul. Gburska 5
577	Stare Budkowice	dom	ul. Gburska 6
578	Stare Budkowice	dom ob. budynek gospodarczy	ul. Gburska 6
579	Stare Budkowice	dom	ul. Gburska 7
580	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Gburska 7
581	Stare Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Gburska 7a
582	Stare Budkowice	dom	ul. Gburska 8
583	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Gburska 9
584	Stare Budkowice	dom	ul. Gburska 10
585	Stare Budkowice	dom	ul. Gburska 11
586	Stare Budkowice	dom ob. budynek gospodarczy	ul. Gburska 11
587	Stare Budkowice	dom	ul. Gburska 12
588	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 1
589	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 4
590	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 7
591	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 9
592	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 14
593	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 16
594	Stare Budkowice	wycug	ul. Grabicka 16
595	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 21
596	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 22
597	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 23
598	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 26
599	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 27
600	Stare Budkowice	dom	ul. Grabicka 29

601	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Grabicka 31
602	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Grabicka 33
603	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 4
604	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 6
605	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 7
606	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 8
607	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 10
608	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 12
609	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 13
610	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 15
611	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 19
612	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 20
613	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 21
614	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 22
615	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 24
616	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 27
617	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 29
618	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Młyńska 37
619	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 39
620	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 42
621	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 43
622	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 48
623	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Młyńska 49
624	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 55
625	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 59
626	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 61
627	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 63
628	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska 65
629	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska Góra 1
630	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska Góra 2
631	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska Góra 3
632	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska Góra 5
633	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska Góra 6
634	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska Góra 10

635	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Młyńska Góra 12
636	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska Góra 13
637	Stare Budkowice	dom	ul. Młyńska Góra 14
638	Stare Budkowice	budynek gospodarczy ob. biuro	ul. Ogrodowa 1
639	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 2
640	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 5
641	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 6
642	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 7b
643	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 8
644	Stare Budkowice	dom ob. sklep	ul. Ogrodowa 8a
645	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 8b
646	Stare Budkowice	budynek produkcyjny ob. biuro	ul. Ogrodowa 9a
647	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 10
648	Stare Budkowice	stodoła	ul. Ogrodowa 10
649	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Ogrodowa 12
650	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 13
651	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 14
652	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Ogrodowa 17
653	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 19
654	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 21
655	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Ogrodowa 21
656	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 22
657	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 26
658	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 26a
659	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 30
660	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 32
661	Stare Budkowice	dom	ul. Ogrodowa 34
662	Stare Budkowice	dom	ul. Oleska 1
663	Stare Budkowice	dom	ul. Oleska 2
664	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Oleska 4
665	Stare Budkowice	dom	ul. Oleska 7
666	Stare Budkowice	dom	ul. Oleska 9
667	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Oleska 12
668	Stare Budkowice	dom	ul. Oleska 14

669	Stare Budkowice	dom	ul. Oleska 18
670	Stare Budkowice	dom	ul. Oleska 20
671	Stare Budkowice	dom	ul. Oleska 22
672	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Oleska 28
673	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Opolska 1
674	Stare Budkowice	dom	ul. Opolska 3
675	Stare Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Opolska 3
676	Stare Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Opolska 4
677	Stare Budkowice	dom	ul. Opolska 6
678	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Opolska 8
679	Stare Budkowice	dom	ul. Opolska 10
680	Stare Budkowice	dom	ul. Opolska 12
681	Stare Budkowice	dom	ul. Opolska 14
682	Stare Budkowice	dom	ul. Opolska 16
683	Stare Budkowice	dom	ul. Opolska 22
684	Stare Budkowice	dom	ul. Opolska 24
685	Stare Budkowice	dom	ul. Stawowa 1
686	Stare Budkowice	dom	ul. Stawowa 2a
687	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Stawowa 2a
688	Stare Budkowice	dom	ul. Stawowa 4
689	Stare Budkowice	dom	ul. Stawowa 5
690	Stare Budkowice	dom	ul. Stawowa 6
691	Stare Budkowice	dom	ul. Stawowa 8
692	Stare Budkowice	dom	ul. Stawowa 11
693	Stare Budkowice	dom	ul. Stawowa 12
694	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 1
695	Stare Budkowice	stolarnia	ul. Targowa 1
696	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 2
697	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 6
698	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 10
699	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 12
700	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 13
701	Stare Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Targowa 13
702	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 15

703	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 16
704	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 18
705	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 20
706	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 22
707	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 28
708	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 31
709	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 44
710	Stare Budkowice	stodoła	ul. Targowa 44
711	Stare Budkowice	wycug	ul. Targowa 46
712	Stare Budkowice	dom	ul. Targowa 60
713	Stare Budkowice	dom	ul. Wołczyńska 1
714	Stare Budkowice	dom	ul. Wołczyńska 3
715	Stare Budkowice	dom	ul. Wołczyńska 4
716	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wołczyńska 5
717	Stare Budkowice	dom	ul. Wołczyńska 9
718	Stare Budkowice	dom	ul. Wołczyńska 10
719	Stare Budkowice	dom	ul. Wołczyńska 12
720	Stare Budkowice	dom	ul. Wołczyńska 16
721	Stare Budkowice	dom	ul. Wołczyńska 27
722	Stare Budkowice	dom	ul. Zagwiździańska 3
723	Stare Budkowice	dom	ul. Zagwiździańska 13
724	Stare Budkowice	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Zagwiździańska 13
725	Stare Budkowice	dom	ul. Zagwiździańska 18
726	Stare Budkowice	klasztor ss Służebnic NMP Niepokalanego Poczęcia	ul. Zagwiździańska 4
727	Stare Budkowice	budynek gospodarczy	ul. Zagwiździańska 4
728	Stare Budkowice	szkoła podstawowa	ul. Wołczyńska 14
729	Stare Budkowice	Dom Nauczyciela	ul. Wołczyńska 14
730	Stare Budkowice	młyn wodny	ul. Młyńska 26
731	Stare Budkowice	budynek gospodarczy przy młynie wodnym	ul. Młyńska 26
732	Stare Budkowice	tartak	ul. Gburska 13
733	Stare Budkowice	most	przy drodze na Zagwiździe
734	Stare Budkowice	most	ul. Młyńska
735	Stare Budkowice	przepust wodny	ul. Młyńska

736	Stare Budkowice	trafostacja	ul. Młyńska
737	Stare Budkowice	cmentarz	
738	Stare Budkowice- Wojszyn	dom	2
739	Stare Budkowice-Wojszyn	dom	4
740	Stare Budkowice-Wojszyn	dom	5
741	Stare Budkowice-Wojszyn	dom	6
742	Stare Budkowice-Wojszyn	dom	7
743	Stare Budkowice-Wojszyn	budynek mieszkalno-gospodarczy	8
744	Stare Budkowice-Wojszyn	dom	10
745	Stare Budkowice-Wojszyn	dom	11
746	Stare Budkowice-Wojszyn	dom	12
747	Stare Budkowice-Wojszyn	budynek mieszkalno-gospodarczy	13
748	Stare Budkowice-Wojszyn	budynek mieszkalno-gospodarczy	14
749	Stare Budkowice-Wojszyn	dom	15
750	Stare Budkowice-Wojszyn	tartak	
751	Święciny	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 2
752	Święciny	dom	ul. Wiejska 4
753	Święciny	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 8
754	Święciny	dom	ul. Wiejska 9
755	Święciny	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 9
756	Święciny	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 11
757	Święciny	dom	ul. Wiejska 14
758	Święciny	stodoła	ul. Wiejska 16
759	Święciny	budynek gospodarczy	ul. Wiejska 17
760	Święciny	dom	ul. Wiejska 20
761	Święciny	stodoła	ul. Wiejska 20
762	Święciny	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 23
763	Święciny	dom	ul. Wiejska 26
764	Święciny	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 27
765	Święciny	obora	ul. Wiejska 27
766	Święciny	dom	ul. Wiejska 30
767	Święciny	dom	ul. Wiejska 31
768	Święciny	stodoła	ul. Wiejska 31

769	Święciny	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 33
770	Święciny	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Wiejska 34
771	Święciny	cmentarz	
772	Zagwiździe	układ ruralistyczny wsi	
773	Zagwiździe	dom nr 81	81
774	Zagwiździe	kapliczka dzwonnica	ul. Lipowa
775	Zagwiździe	plebania	ul. Górki 4
776	Zagwiździe	kapliczka	obok cmentarza
777	Zagwiździe	kapliczka I	przy kościele
778	Zagwiździe	kapliczka II	przy kościele
779	Zagwiździe	zespół huty żeliwa: odlewnia	
780	Zagwiździe	zespół huty żeliwa: magazyn przy odlewni	
781	Zagwiździe	zespół huty żeliwa: magazyn przy kuźni (młotowni) zwany też budynkiem nożyc	
782	Zagwiździe	zespół huty żeliwa: kanały robocze (przepusty wodne)	
783	Zagwiździe	zespół huty żeliwa: koło napędzające przycinarkę	
784	Zagwiździe	zespół huty żeliwa:	
785	Zagwiździe	zespół huty żeliwa: młotownie (2 budynki rozdzielone kanałem wodnym)	
786	Zagwiździe	zespół huty żeliwa: jaz na Budkowiczance	
787	Zagwiździe	dawny szpital huty żeliwa	ul. Grabicka 6
788	Zagwiździe	most	ul. Murowska
789	Zagwiździe	dom	ul. Górki 1
790	Zagwiździe	kaflarnia	ul. Górki 1
791	Zagwiździe	dom	ul. Górki 2
792	Zagwiździe	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Górki 3
793	Zagwiździe	dom	ul. Górki 6
794	Zagwiździe	dom	ul. Górki 11
795	Zagwiździe	dom	ul. Górki 14
796	Zagwiździe	dom	ul. Górki 16
797	Zagwiździe	dom	ul. Górki 18
798	Zagwiździe	dom	ul. Górki 19
799	Zagwiździe	dom	ul. Górki 20
800	Zagwiździe	budynek gospodarczy	ul. Górki 23

801	Zagwizdzie	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Górki 26
802	Zagwizdzie	dom	ul. Górki 30
803	Zagwizdzie	dom	ul. Górki 31
804	Zagwizdzie	dom	ul. Górki 32
805	Zagwizdzie	dom	ul. Górki 34
806	Zagwizdzie	dom	ul. Górki 37
807	Zagwizdzie	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Górki 42
808	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 1
809	Zagwizdzie	budynek gospodarczy	ul. Grabicka 1
810	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 2
811	Zagwizdzie	stodoła	ul. Grabicka 2
812	Zagwizdzie	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Grabicka 3
813	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 5
814	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 7
815	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 8
816	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 9
817	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 10
818	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 11
819	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 12
820	Zagwizdzie	dom	ul. Grabicka 13
821	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 1
822	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 2
823	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 3
824	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 4
825	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 5
826	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 6
827	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 7
828	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 9
829	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 10
830	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 12
831	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 14
832	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 16
833	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 18
834	Zagwizdzie	dom	ul. Jełowska 22

835	Zagwǳdzie	dom	ul. Leśna 2
836	Zagwǳdzie	dom	ul. Leśna 4
837	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 5
838	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 9
839	Zagwǳdzie	dom ob. sklep	ul. Lipowa 10
840	Zagwǳdzie	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 11
841	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 13
842	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 14
843	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 14a
844	Zagwǳdzie	remiza	ul. Lipowa 15
845	Zagwǳdzie	kuźnia	ul. Lipowa 15
846	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 16
847	Zagwǳdzie	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 18
848	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 20
849	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 22
850	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 25
851	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 26
852	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 28
853	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 30
854	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 31
855	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 32
856	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 33
857	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 34
858	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 35
859	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 36
860	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 37
861	Zagwǳdzie	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 38
862	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 42
863	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 43
864	Zagwǳdzie	dom ob. biuro	ul. Lipowa 44
865	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 45
866	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 47
867	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 50
868	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 52

869	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 53
870	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 54
871	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 57
872	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 58
873	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 60
874	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 61
875	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 62
876	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 63
877	Zagwǳdzie	budynek gospodarczy	ul. Lipowa 63
878	Zagwǳdzie	dom	ul. Lipowa 64
879	Zagwǳdzie	szkoła podstawowa	ul. Lipowa 68
880	Zagwǳdzie	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 68
881	Zagwǳdzie	most	ul. Lipowa
882	Zagwǳdzie	trafostacja	ul. Lipowa
883	Zagwǳdzie	dom	ul. Łubniańska 4
884	Zagwǳdzie	dom	ul. Łubniańska 6
885	Zagwǳdzie	dom	ul. Łubniańska 7
886	Zagwǳdzie	dom	ul. Łubniańska 10
887	Zagwǳdzie	dom	ul. Łubniańska 17
888	Zagwǳdzie	dom	ul. Łubniańska 23
889	Zagwǳdzie	dom	ul. Łubniańska 25
890	Zagwǳdzie	dom	ul. Łubniańska 29
891	Zagwǳdzie	masarnia	ul. Murowska 2
892	Zagwǳdzie	dom	ul. Murowska 5
893	Zagwǳdzie	budynek gospodarczy	ul. Murowska 5
894	Zagwǳdzie	dom	ul. Murowska 6
895	Zagwǳdzie	budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Murowska 6
896	Zagwǳdzie	dom	ul. Murowska 7
897	Zagwǳdzie	dom	ul. Murowska 9
898	Zagwǳdzie	dom	ul. Murowska 10
899	Zagwǳdzie	dom	ul. Murowska 12
900	Zagwǳdzie	dom	ul. Murowska 13
901	Zagwǳdzie	dom	ul. Murowska 14
902	Zagwǳdzie	dom	ul. Murowska 16

903	Zagwiździe	dom	ul. Murowska 23
904	Zagwiździe	dom	ul. Murowska 25
905	Zagwiździe	budynek gospodarczy	ul. Murowska 25
906	Zagwiździe	dom	ul. Murowska 27
907	Zagwiździe	dom	ul. Murowska 27b
908	Zagwiździe	dom	ul. Murowska 32
909	Zagwiździe	dom	ul. Murowska 33
910	Zagwiździe	dom	ul. Murowska 36
911	Zagwiździe	dom	ul. Murowska 37
912	Zagwiździe	dom	ul. Murowska 45
913	Zagwiździe	cmentarz	
914	Zagwiździe	stodoła	ul. Wiejska 9

Na podstawie oględzin obiektów wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków stwierdza się, że wiele budynków ujętych w wykazie mogłoby nie być objętych ochroną ze względu na znikomą wartość historyczną i estetyczną, stan techniczny, stopień przebudowy. Wykaz, w porównaniu do innych gmin województwa, jest bardzo rozbudowany w stosunku do rejestru zabytków, w którym gmina Murów jest reprezentowana dość skromnie.

Zostaną przeprowadzone oględziny, a następnie zostanie sporządzony wykaz obiektów proponowanych do usunięcia z Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Murów. Wykaz ten zostanie przedstawiony Opolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do akceptacji.

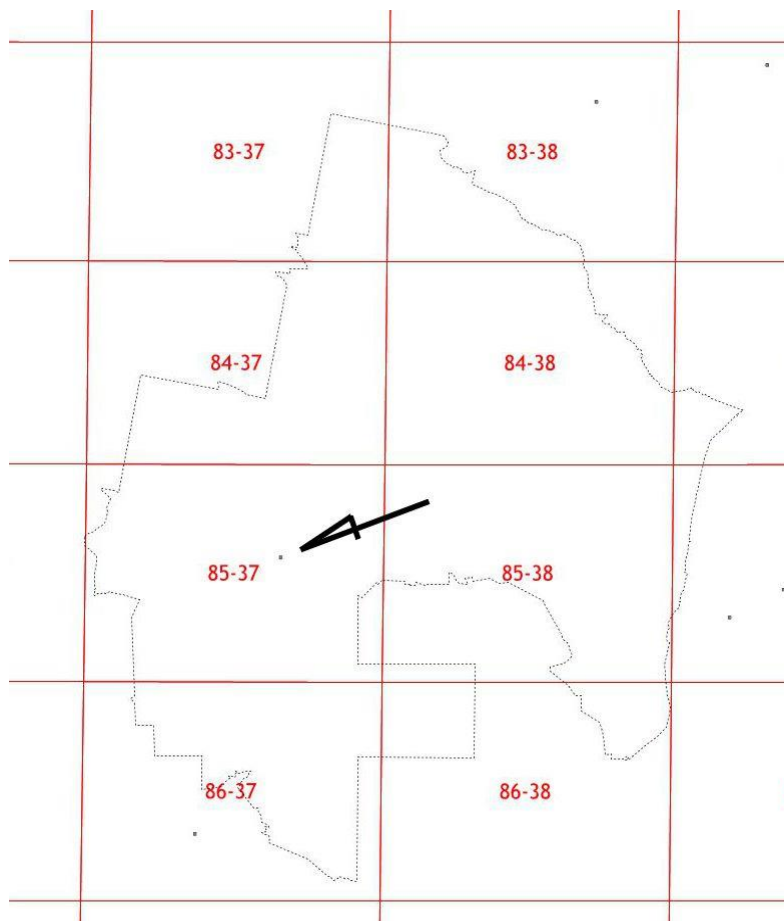
5.5. ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią źródło wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Murów.

Na terenie gminy, w Murowie, leży stanowisko wpisane do rejestru zabytków. Jest to grodzisko będące pozostałością po średniowiecznym osadnictwie. Położone jest 1,3 km na północny wschód od centrum wsi. Jest to grodzisko stożkowate, otoczone sześciometrową fosą. Wał obronny częściowo zniwelowany, od strony północno-wschodniej i południowo-zachodniej zdwojony. Obiekt na planie owalu z czworokątnym stożkiem. Wysokość stożka to ok. 6 m. Grodzisko jest pozostałością po trzynastowiecznej, słowiańskiej warowni. Koniec użytkowania datuje się na XIV wiek³.

Obiekt jest widoczny na Archeologicznym Zdjęciu Polski (AZP), poniżej na mapie z portalu GISON:

³ Źródło: <https://zabytek.pl/pl/obiekty/grodzisko-2013>

Oprócz rejestrowego stanowiska na terenie gminy znajdują się:

- Stanowiska archeologiczne na terenie wsi Zagwizdzie:
 - a) stanowisko nr 2 – punkt osadniczy z epoki kamienia,
 - b) stanowisko nr 5 – neolityczny ślad osadniczy,
 - c) stanowisko nr 6 – osada wielokulturowa.
- Stanowiska archeologiczne na terenie wsi Stare Budkowie:
 - a) stanowisko nr 5 – średniowieczny ślad osadniczy,
 - b) stanowisko nr 6 – średniowieczny ślad osadniczy.

Wymienione wyżej stanowiska chronią miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

5.6 ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY

Niniejszy rozdział stanowi podsumowanie informacji o zabytkach gminy Murów. W dalszej części wymienione zostaną miejsca najważniejsze, o kluczowym znaczeniu. Jednak należy pamiętać, że

ochronie powinny podlegać wszystkie elementy kulturowe odziedziczone po przodkach, nie tylko te najcenniejsze.

5.6.1. ZABYTKI SAKRALNE - KOŚCIOŁY

5.6.1.1. KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. ŚW. WNIĘBOWZIĘCIA NMP W RADOMIEROWICACH⁴

Świątynia została wzniesiona jako zbór ewangelicki dla kolonistów pruskich, osiedlanych tu w czasie tzw. kolonizacji fryderycjańskiej, w II połowie XVIII wieku. Kościół wybudowany został w latach 1786–1790 przez mistrza ciesielskiego Petzera według projektu architekta Christiana Isemera. W 1790 roku dobudowano wieżę, a w 1860 roku kościół został po raz pierwszy odnowiony. Do zakończenia II wojny światowej służył ewangelikom. W latach 1946–1980 był kościołem parafialnym, następnie filialnym parafii św. Rocha w Starych Budkowicach. Od 1988 roku należy do parafii w Dąbrówce Dolnej. Jest to kościół orientowany, zbudowany w konstrukcji szkieletowej, uzupełniony murem z cegły, wewnątrz i na zewnątrz otynkowany. Reprezentuje typ kościoła salowego, pięcioprzęsłowy, zamknięty prostokątnie. Gzyms otaczający budynek jest typu koronującego, profilowany. Okna, umieszczono w dwóch kondygnacjach. Wnętrze świątyni nakryte jest stropem belkowym, bez polichromii, z podciągami wzdłużnymi wspartymi na ośmiu słupach z zastrzałami, dźwigającymi z trzech stron emporę, wydzielającymi nawy boczne, tworząc trzyczęściowe wnętrze. W emporach znajdują się trzy rzędy ławek. W nawie północnej wydzielona jest zakrystia. Dach jest czterospadowy, jednokalenicowy, w całości kryty gontem. Od zachodu do budynku przylega wieża wybudowana w konstrukcji szkieletowej z wypełnieniem szachulcowym, z kruchtą w przyziemiu, zakończona hełmem w kształcie dzwonu, również pokryty gontem, osadzonym na ośmiobocznym walcu, z chorągiewką, na której znajduje się data „1790”. Pierwotny wystrój kościoła był bardzo skromny, w stylu rokokowo-klasycystycznym. Między emporami wbudowano chór muzyczny z prospektem organowym z około 1790 roku, który został wykonany przez Franciszka Majewskiego z Rychtała. Ołtarz główny pochodzi z około 1790 roku z centralnie usytuowaną amboną, został zmieniony w II połowie XX wieku na ołtarz katolicki z obrazem Matki Boskiej w centralnej jego części. Obecnie ambona postawiona jest oddzielnie⁵.

Zarówno kościół, jak i wyposażenie, są wpisane do rejestru zabytków. Do cennych elementów, oprócz wcześniej wymienionych należy osiemnastowieczna chrzcielnica i stacje Drogi Krzyżowej.

⁴ Fotografia z zasobów: <http://murow.pl/1215/1423/atracje-turystyczne.html>

⁵ Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kościół_Wniebowzięcia_Najświętszej_Maryi_Panny_w_Radomierowicach

5.6.1.2. KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. ROCHA W STARYCH BUDKOWICACH⁶

Kościół w Starych Budkowicach to budowla murowana z cegły, w neoromańskim stylu, orientowany, usytuowany na wzniesieniu w centrum miejscowości. Budynek posiada krótkie prezbiterium z wydzieloną półkolistą apsydą, przy którym znajdują się przybudówki, mieszczące zakrytą i składzik oraz łożę na piętrze. Korpus kościoła jest halowy, 3-nawowy, 6-przęsłowy (przęsło zachodnie mieści chór muzyczny i wydzielone klatki schodowe w narożach). Ponad kościołem znajduje się nadbudowana wieża – w dolnej części kwadratowa, w górnej 8-boczna z kondygnacjami rozdzielonymi gzymsami i gzymsem na konsolach w zwieńczeniu. Na wieży znajduje się 8-boczna iglica podbita blachą. Dach dwuspadowy, o jednej kalenicy, kryty dachówką. Elewacje zewnętrzne są opięte lizenami. Na apsydzie fryz arkadowy. Przy korpusie, od strony południa, znajduje się portyk, nakryty dachem 2-spadowym, pod którym znajduje się półkoliście zamknięte wejście. W prezbiterium sklepienie jest kolebkowe na gurtach, a w apsydzie hemisferyczne, natomiast w korpusie strop jest płaski z podciągami wzdłużnymi, wspartymi na filarach, pomiędzy którymi znajdują się półkoliste arkady międzynawowe. W pozostałych pomieszczeniach znajdują się stropy. Otwór tęczy i okna są zamknięte półkoliście.

Historia kościoła sięga początków XVIII wieku. Dokumenty z lat 1713–1715 mówią o istnieniu w Budkowicach drewnianej kaplicy (capella in Budkowitz lignea), a z lat 1719–1720 podkreślają, że kaplica jest nowa. Kościółek, zbudowany w 1713 roku po zarazie jaka wówczas nawiedziła okolicę, był niewielki i konstrukcji drewnianej, który po ponad stuletniej służbie mieszkańcom wsi, przestał wystarczać. Początkowo kościół w Starych Budkowicach był filią parafii w pobliskiej wsi Jełowa, a od 1795 roku podniesiono jego rangę do tzw. lokalii, w której przebywał już kapelan-lokalista. Dnia 15 grudnia 1827 roku erygowano samodzielną parafię, w skład której weszły obok Starych Budkovic nowo powstałe w II pół. XVIII wieku okoliczne kolonie: Nowe Budkowice z Morcinkiem, Dębiniec, Zagwiździe, Bukowo,

⁶ Fotografia z zasobów: <http://murow.pl/1215/1423/atrakcje-turystyczne.html>

Radomierowice, Kały, Młodnik, Kopiec, Grabice, Wojszyn i Murowski Młyn. Parafia należała do dekanatu siołkowickiego. Istniejący do tej pory mały, drewniany kościółek nie mógł już w tej sytuacji wystarczyć. Mimo ogromnych problemów podjęto decyzję o budowie nowej świątyni. Budowa, do której swój finansowy wkład wniosły również władze państwowe (sprawujące formalny patronat nad kościołem), była prowadzona przez mistrza budowlanego z Opola o nazwisku Schwarz. Kościół został zbudowany 1847 roku, a jego poświęcenie nastąpiło 11 listopada 1847 roku⁷.

Kościół wraz z wyposażeniem wpisany do rejestru zabytków. Cenne elementy, oprócz już wymienionych, to ambona, klasycystyczny prospekt organowy, regencyjna płaskorzeźba z XVIII w. (przedstawiająca zaślubiny NMP) oraz klasycystyczna puszcza z 1793 roku.

5.6.1.3. KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA W ZAGWIŹDZIU⁸

Świątynia została zbudowana w latach 1920–1921 w stylu neorenesansowym. Jest to kościół trójnawowy, stropowy, murowany, nieorientowany i otynkowany. Obiekt jest pierwszą świątynią w Zagwizdziej, które zostało założone w XVIII w. przez kolonistów fryderycjańskich. Wzorowana została na bazylikach z Rzymu i Rawenny⁹. Konsekrowany 8 października 1932 roku przez kardynała A. Bertrama. Parafię erygowano 1 października 1924 roku.

Wewnątrz zachowało się oryginalne wyposażenie, jak i wystrój, które w ostatnich latach (2014-2015) zostało całkowicie odrestaurowane. Zarówno kościół, jak i wyposażenie, są wpisane do rejestru zabytków.

5.6.2. ZABYTKI SAKRALNE – KAPLICZKI

5.6.2.1. DZWONNICA P.W. ŚW. FLORIANA – DĘBINIEC¹⁰

⁷ Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kościół_św._Rocha_w_Starych_Budkowicach

⁸ Fotografia z zasobów: <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/43430,zagwizdzie-kosciol-pw--najswietszego-serca-pana-jezusa.html>

⁹ Źródło: <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/43430,zagwizdzie-kosciol-pw--najswietszego-serca-pana-jezusa.html> oraz https://pl.wikipedia.org/wiki/Parafia_Najswietszego_Serca_Pana_Jezusa_w_Zagwizdziej

¹⁰ Fotografia z zasobów: <http://murow.pl/1213/dziedzictwo-kulturowe.html>

Trójkondygnacyjna budowla z cegły, z eksponowanym licem ceglanym. Neogotycka, z ostrołuczными otworami i wnękami. W dolnej części figura Pana Jezusa, w środkowej św. Floriana. Dach dwuspadowy, zwieńczony krzyżem.

Lico cegieł wtórnie pomalowane farbami wymaga pilnej interwencji konserwatorskiej. Podczas remontu należy zweryfikować kształt stolarki. Obiekt wymaga opracowania zabezpieczenia przeciw wodzie opadowej i likwidacji uszczelniającego przemurowania w partii cokołowej.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wiejska 57.

5.6.2.2. KAPLICZKA – DĘBINIEC

Kaplica murowana, z elewacjami ceglanymi. Fasada frontowa ozdobiona wzorem z białej, szkliwionej cegły. Szczyt z sygnaturką i krzyżem, dach dwuspadowy.

Ze względu na nietypowe dla rejonu materiały i technikę zdobniczą należy objąć obiekt szczególną ochroną.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wiejska 2.

5.6.2.3. KAPLICZKA POLEGŁYCH – GRABCZOK¹¹

Kapliczka murowana, tynkowana, bogato dekorowana, szczególnie w szczytowej partii frontu. W środkowej części wnętrza zamknięta łukiem. We wnęce figura Najświętszego Serca Jezusowego. W części szczytowej oko opatrności, w cokołowej wnęce z inskrypcją w języku niemieckim. Dach dwuspadowy zwieńczony krzyżem.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wiejska 58.

5.6.2.4. DZWONNICA - GRABCZOK¹²

¹¹ Fotografia z zasobów: http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/44331,grabczok-kapliczka---pomnik-poleglych.html#bread_start

Kapliczkę wybudowano w 1915 roku, w pobliżu starej szkoły. Kapliczka poświęcona Św. Janowi Chrzcicielowi sprawowała również funkcję dzwonnicy. Budowla murowana z cegieł, trójkondygnacyjna. Dach dwuspadowy. W części parterowej pomieszczenie z drzwiami, wyżej wnęką. Najwyższa kondygnacja przeznaczona do zawieszenia dzwonu.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wiejska 32.

5.6.2.5. KAPLICZKA MATKI BOSKIEJ BOLESNEJ – GRABCZOK¹³

Kapliczka murowana, otynkowana. Wybudowana w 1936 roku, poświęcona Matce Boskiej Bolesnej. W dolnej części nisza, po bokach pilastru z dekoracyjnymi kapitelami. W górnej części kolejna, tym razem mała nisza. Kondygnacje zamknięte od góry okazałymi gzymsami. W zwieńczeniu krzyż z półksiężycem.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wiejska 21.

5.6.2.6. KAPLICZKA DOBREGO PASTERZA - GRABCZOK¹⁴

¹² Fotografia z zasobów: <http://murow.pl/1050/historia-miejscowosci.html>

¹³ Fotografia z zasobów: <http://murow.pl/1050/historia-miejscowosci.html>

¹⁴ Fotografia z zasobów: <http://murow.pl/1050/historia-miejscowosci.html>

Przyścienna kapliczka, murowana i tynkowana. Poświęcona Dobremu Pasterzowi. Bogato dekorowana, trójkondygnacyjna, z cechami barokowymi. Cokół zamknięty od dołu i od góry profilami. Środkowa kondygnacja z niszą i kolumnami z bazami i kapitelami, także z gzymsem. W części szczytowej cztery mniejsze, ale równie dekoracyjne kolumnienki oraz kolejny profil. Dwie nisze zamknięte półkoliście, z figurami Chrystusa i św. Floriana. Zwieńczona krzyżem.

Kapliczka powinna zostać objęta szczególną ochroną ze względu na swoje walory estetyczne.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wiejska 4.

5.6.2.7. DZWONNICA – KAŁY¹⁵

Strzelista, trójkondygnacyjna budowla z cegły. Elewacja mieszana, częściowo tynkowana. Na czterosпадowym dachu sygnaturka z krzyżem. Na każdej kondygnacji półkoliście zamknięte blendy, od frontu nisza z postacią św. Józefa, patrona kapliczki. Pierwotnie pełniła funkcję dzwonnicy.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Opolska, obok nr 80.

5.6.2.8. KAPLICZKA ŚW. JANA NEPOMUCENA – MURÓW¹⁶

¹⁵ Fotografia z zasobów: <http://www.grupalokalna.pl/powiat-opolski/wzgorze-jest-w-jelowej-nie-w-kalach>

¹⁶ Fotografia z zasobów: <http://www.polskaniezwykla.pl/pictures/original/316019.jpg>

Na skraju ulicy Wolności stoi kapliczka z drewnianą figurą św. Jana Nepomucena. Kapliczka – dzwonnica wzniesiona została w XVIII wieku. Jest to obiekt zbudowany na rzucie kwadratu, murowany, otynkowany z łukowo zwieńczonym wejściem i zamkniętym drewnianymi, oszklonymi drzwiami. Kapliczka nakryta jest czterospadowym dachem, z kwadratową wieżyczką z zawieszonym dzwonem wewnątrz i nakrytą stożkowym daszkiem. Wewnątrz kapliczki zabezpieczonej dodatkowo metalową kratą, na przyściennym ołtarzyku stoi drewniana polichromowana figura Jana Nepomucena. Figura pochodzi z drugiej połowy XVIII wieku. Święty przedstawiony jest w pozycji stojącej z krzyżem uniesionym w prawej ręce oraz gałązką palmy trzymaną w opuszczonej ręce lewej. Nad głową przykrytą biretem aureola z czterema gwiazdami¹⁷.

Kaplica wpisana do gminnej ewidencji zabytków, figura św. Jana do rejestru zabytków. W 2017 roku dla figury przygotowano program prac konserwatorskich. Obecny adres to ul. Wolności.

5.6.2.9. KAPLICZKA ŚW. JANA NEPOMUCENA – NOWE BUDKOWICE¹⁸

Kapliczka-dzwonnica z końca XIX wieku, murowana z cegły. Trójkondygnacyjna, w ostatniej kondygnacji miejsce na dzwon. Dach dwuspadowy. W przyziemiu pomieszczenie zamykane drzwiami i kratą.

W środku znajdują się: ludowy Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej oraz rzeźby: 2 późnogotyckie, z początku XVI wieku, przedstawiające Barbarę z Nikomedii i Dorotę z Cezarei, barokowa Pietà z (prawdopodobnie) XVIII wieku, 2 barokowo-ludowe, z przełomu XVIII i XIX wieku, przedstawiające Piotra Apostoła i Pawła z Tarsu, 2 ludowe z 1. połowy XIX wieku, przedstawiające świętych Augustyna i Walentego, ludowa z 2. połowy XIX wieku, przedstawiająca Jana Nepomucena i krucyfiks o tradycjach barokowych z XIX wieku¹⁹.

¹⁷ Źródło: <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/44333,murow-kapliczka-jana-nepomucena-.html>

¹⁸ Fotografia z zasobów: <http://mapio.net/pic/p-94950887/>

¹⁹ Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Nowe_Budkowice

Kaplica wpisana do gminnej ewidencji zabytków, wyposażenie do rejestru zabytków. W 2017 roku dla figury św. Jana Nepomucena przygotowano program prac konserwatorskich.

5.6.2.10. KAPLICZKA Z REMIZĄ – OKOŁY²⁰

Kapliczka murowana z ceglaną elewacją. W dolnej części pomieszczenie z figurą św. Floriana. Mogła pełnić rolę dzwonnicy. Prawdopodobnie stanowi zespół ze stojącym obok, ceglanym budynkiem gospodarczym nakrytym dwuspadowym dachem (remiza?). Wieża zwieńczona krzyżem, Otwory i wnęki prostokątne.

Podczas następnego remontu należy przywrócić walory historyczne zabytku, zwracając szczególną uwagę na elementy stolarki oraz teren wokół obiektu.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wiejska 16.

²⁰ Fotografia z zasobów: <http://www.naszlaku.com/okoly>

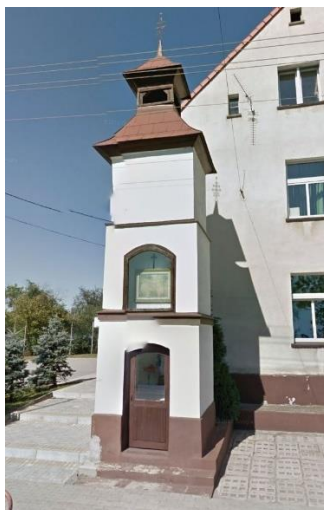
5.6.2.11. KAPLICZKA ŚW. ANNY SAMOTRZEĆ – STARE BUDKOWICE²¹

Kaplica wzniesiona w drugiej połowie XIX w. Wewnątrz dobrze zachowana ludowa, dziewiętnastowieczna figura św. Anny Samotrzeciej. Kaplica murowana, z ceglany licem, obecnie wtórnie pomalowana na różowo. W dolnej części tynki cementowe. **Kaplica wymaga pilnie podjęcia interwencji konserwatorskiej. Uszczelnienie cokołu betonem i pomalowanie górnej części farbą może doprowadzić w najbliższym czasie do nieodwracalnych zniszczeń.**

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Ogrodowa.

5.6.2.12. DZWONNICA – ZAGWIŹDZIE

Kapliczka murowana, tynkowana, trój kondygnacyjna. W dolnej części pomieszczenie z drzwiami, w środkowej - wnęka. Dach czterospadowy, z drewnianą sygnaturką.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to przedłużenie ul. Lipowej.

²¹ Fotografia z zasobów: http://fotopolska.eu/obiekty_sakralne,300,20/woj.opolskie.html

5.6.2.13. KAPLICZKA POLEGŁYCH - ZAGWIŹDZIE²²

Kapliczka wzniesiona na planie prostokąta, murowana i otynkowana. Nakryta czterospadowym dachem. Wewnątrz kaplicy w otwartej trumnie umieszczona jest rzeźba przedstawiająca żołnierza w płaszczu wojskowym i hełmie na głowie oraz ułożonym z boku karabinem. Na ścianach kaplicy tablice upamiętniające poległych, zaginionych, pomordowanych w I i II wojnie światowej. Przed kaplicą znajduje się postać klęczącej kobiety.

Obiekt wpisany rejestru zabytków. Kaplica poległych znajduje się na terenie kościoła.

5.6.2.14. KAPLICZKA – ZAGWIŹDZIE²³

Kaplica murowana, z elewacjami ceglany. Fasada frontowa ozdobiona wzorem z białej, szkliwionej cegły. Szczyt z sygnaturką i krzyżem, dach dwuspadowy, Po bokach dekoracyjny gzyms podokapowy. Nad drzwiami okulus. Na spływach szczytu – wtórna zaprawa cementowa.

Ze względu na nietypowe dla rejonu materiały i technikę zdobniczą należy objąć obiekt szczególną ochroną.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Stoi obok cmentarza, przy ul. Grabickiej.

²² Fotografia z zasobów: <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/43700,zagwizdzie-kaplica-poleglych.html>

²³ Fotografia z zasobów: <http://www.naszlaku.com/zagwizdzie>

5.6.3. ZABYTKI SAKRALNE – KLASZTORY I PLEBANIE

5.6.3.1. PLEBANIA WRAZ ZE STODOŁĄ – STARE BUDKOWICE²⁴

Stodoła drewniana, nakryta dwuspadowym dachem. Plebania murowana, dwukondygnacyjna. Elewacja ceglana, dach dwuspadowy. W osi środkowej elewacji frontowej ryzalit. Cokół kamienny.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Zagwiździańska 2.

5.6.3.2. KLASZTOR SIÓSTR SŁUŻEBNIC NMP NIEPOKALANEGO POCZĘCIA – STARE BUDKOWICE²⁵

Budynek murowany, dwukondygnacyjny. Elewacje częściowo tynkowane, z detalami ceglany. Dach dwuspadowy, na szczycie dwie sygnaturki. Na elewacji frontowej, nad wejściem w osi środkowej – wykusz. Po remoncie – z zatartymi i zmienionymi cechami stylowymi. Dodatkowo odbiór architektury zniekształca współcześnie ukształtowane otoczenie. **Podczas następných remontów należałoby dążyć do odwrócenia wprowadzonych zmian, szczególnie tych zbyt agresywnych (np. w rejonie dachu).**

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Zagwiździańska 4.

²⁴ Fotografie z zasobów: <http://polskaniezwykla.pl/web/gallery/photo,471087.html> oraz http://www.dioblina.eu/files/dioblina/styles/fullscreen/public/ugl/0/0/1/Plebania_ob_dom-111736.jpg

²⁵ Fotografia z zasobów: <http://opolskie.fotopolska.eu/824466,foto.html>

5.7.4. ZABYTKI INFRASTRUKTURY PRZEMYSŁOWEJ I ADMINISTRACYJNEJ

5.7.4.1. STACJA KOLEJOWA – BUKOWO²⁶

Zabytek przywrócony niedawno do dawnej świetności. Jeden z cenniejszych obiektów na terenie gminy, w bardzo dobrym stanie technicznym.

Obiekt wpisany do rejestru zabytków.

5.7.4.2. SZKOŁA – DĘBINIEC

Budynek murowany, dwukondygnacyjny, z częścią strychową. Elewacja tynkowana, dach dwuspadowy. Szkoła w Dębińcu powstała po 1873 roku²⁷.

Przed remontem budynek wymaga wykonania badań stratygraficznych.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wiejska 36.

²⁶ Fotografia z zasobów: <http://bukowo.murow.pl/173/stacja-pkp-bukowo.html>

²⁷ Źródło: http://www.parafia-budkowice.pl/index.php?page_id=debiniec

5.7.4.3. LEŚNICZÓWKA – GRABCZOK

Zespół zabudowań murowanych i ceglanych, poza budynkiem mieszkalnym – w stanie o niewielkim stopniu zmian w stosunku do pierwotnego. Podczas ewentualnego remontu należy przywrócić oryginalny kształt stolarki i przeprowadzić badania stratygraficzne na elementach tynkowanych i drewnianych, malowanych.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wiejska 1.

5.7.4.4. STACJA KOLEJOWA - KAŁY

Budynek stacji kolejowej, murowany, dwukondygnacyjny z częścią strychową. Zachowana stolarka okienna i drzwiowa. Elewacja tynkowana z cokołem eksponowanym w postaci wątku ceglanego. **Wymaga zabezpieczenia i remontu. Zaleca się wykonanie badań stratygraficznych przed opracowaniem projektu remontu.**

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków.

5.7.4.5. HUTA SZKŁA – MURÓW

Obfite w drewno lasy, bogate złoża rudy i bliskość wody spowodowały, że właśnie tu w połowie XVIII wieku zaczęto wytapiać żelazo²⁸. Początki huty to rok 1755. W 1810 przeszła na własność skarbu pruskiego. Wielokrotnie modernizowana i rozbudowywana, funkcjonowała nieprzerwanie do 1945. Po II

²⁸ Źródło: <http://opolskie.regiopedia.pl/wiki/historia-huty-szklaw-murowie>

Wojnie Światowej jej działanie kilkakrotnie przerywano. Tradycje tej gałęzi hutnictwa kontynuuje w Murowie firma VITROTERM-MURÓW. Najstarszy budynek w kompleksie, to pochodząca z 1755 roku stolarnia, wraz z budynkiem produkcyjnym z 1884 roku²⁹.

Podczas ewentualnych remontów należy zadbać o przywrócenie historycznego kształtu okien, szczególnie od strony ulicy Wolności. Stolarka wymaga przeprowadzenia badań stratygraficznych.

Obiekt (właściwie zespół obiektów) wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Wolności.

5.7.4.6. DWORZEC KOLEJOWY - MURÓW

Zespół ceglanej architektury złożony z budynku dworca, domu dróżnika oraz przepompowni. Dla budynku głównego przygotowano projekt budowlany wraz z programami prac konserwatorskich w celu pozyskania środków na remont. Podczas prac remontowych, konserwatorskich i renowacyjnych przy wszystkich budynkach należy zwrócić szczególną uwagę na kształt stolarki okiennej i drzwiowej zachowując jak najwięcej pierwotnych elementów. Rekonstrukcje należy wykonać nawiązując do oryginału. Stolarka wymaga przeprowadzenia badań stratygraficznych.

Obiekt (właściwie zespół obiektów) wpisany do gminnej ewidencji zabytków i rejestru zabytków (budynek dworca). Obecny adres to ul. Dworcowa 1-3.

²⁹ Źródło: <https://www.polska.travel/pl/zabytki-techniki-i-przemyslu/huta-szkla-w-murowie/>

5.7.4.7. BUDYNEK (SIEDZIBA URZĘDU GMINY) - MURÓW

Budynek dwukondygnacyjny z częścią strychową. Murowany i tynkowany, z dość bogatą dekoracją sztukatorską. Nad dachem wieży ozdobna krata. Obiekt w złym stanie technicznym, wymaga pilnej interwencji.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Dworcowa 2.

5.7.4.8. MŁYN WODNY – STARE BUDKOWICE³⁰

Budynek murowany z elewacją częściowo tynkowaną. Niektóre elementy eksponowane jako wątek ceglany. Budynek w dobrym stanie technicznym.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Młyńska 26.

5.7.4.9. ZESPÓŁ HUTY ŻELIWA – ZAGWIŹDZIE³¹

Tutejsze pozostałości po hucie żelaza ściśle wiążą się z ekspansją gospodarczą ówczesnego władcy Śląska - króla Fryderyka II. Pruski król wykorzystując potężne zasoby drewna i liczne ciekły wodne, jakim dysponował i nadal dysponuje Śląsk Opolski, zaczął zakładać na tym terenie huty żelaza. To dzięki jego staraniom założono hutę w Ozimku nad Małą Panwią, która obecnie jest najstarszą działającą hutą na ziemiach polskich.

³⁰ Fotografia z zasobów: <http://opolskiskodnik.blogspot.com/2013/08/stare-budkowice.html>

³¹ Fotografia z zasobów: [http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/12010,zagwizdzie-pozostalosci-po-hucie-zelaza-\(1754\)--odlewnia-\(1839\).html](http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/12010,zagwizdzie-pozostalosci-po-hucie-zelaza-(1754)--odlewnia-(1839).html)

Wraz z zakładaniem hut zakładano również nowe osady, które wpisywały się w program kolonizacji pruskiej tych terenów, które w większości były zdominowane przez osoby posługujące się językiem polskim. Dzisiejsze Zagwiździe nazywano wtedy Kreuzburgehutte, czyli Kluczborską Hutą, wokół której założono wiele zakładów filialnych min. w Murowie, Szumie, Bogacicy, Szumiradzie, Brynicy. W początkach XIX w., na tym terenie działało 19 wielkich pieców, 77 fryszarek, walcowania, 2 blacharnie, 5 tłuczni żeliwa oraz 8 cajnarni. Wszystkie te zakłady podupadły w II poł. XIX w, kiedy to wzrosło znaczenie hut zlokalizowanych na terenie podatnym w surowiec węgla kamiennego tzw. hut królewskich.

Zlokalizowane na lewym brzegu rzeki Budkowiczanki budowle są pozostałością po dawnym kompleksie huty żelaza. Do naszych czasów zachował się budynek młotowni, czyli kuźni z 1806 r. Jest to budowla klasycystyczna, murowana. Obiekt składa się z dwóch budowli, wzniesionych na planie prostokąta, pierwotnie nakrytymi dachami naczółkowatymi z otwartymi więźbami. Do budynków należą również 2 drewniane koła podsiębierne, które napędzały młoty i szlifierkę.

Obok kuźni, możemy zobaczyć klasycystyczny budynek nożyc z 1802 r. Wzniesiona również na planie prostokąta, nakryta dachem naczółkowym. Obiekty zostały odnowione w latach 80 - XX w. Obecnie znajduje się w nich Regionalna Izba Muzealna.

Do zespołu huty należą również kanały i zbiorniki hutnicze, okalające dzisiejsze Zagwiździe. Zostały przekopane w latach 70 -tych XVIII w. W południowo - wschodniej części wsi zachował się również budynek odlewni oraz magazyn z I poł. XIX w. W sąsiedztwie kościoła można zobaczyć dawny dom administracyjny urzędników huty (XIX w.)³².

Duża część huty stanowi najbardziej zadbane i jeden z najciekawszych zabytków w całej gminie. Obiekt wpisany do rejestru zabytków.

Stan techniczny budynku odlewni oraz magazynu (wspomniane wyżej) jest zły i wymaga poprawy. Właściciel obydwóch obiektów może ubiegać się o dofinansowanie unijne na przeprowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

5.7.4.10. REMIZA I KUŹNIA – ZAGWIŹDZIE

³² Źródło: [http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/12010,zagwizdzie-pozostalosci-po-hucie-zelaza-\(1754\)--odlewnia-\(1839\).html](http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/12010,zagwizdzie-pozostalosci-po-hucie-zelaza-(1754)--odlewnia-(1839).html)

Remiza i kuźnia tworzą wraz z budynkiem mieszkalnym nr 13 ciekawy zespół budynków ceglanych charakterystycznych dla tego terenu. **Dlatego też należy dążyć do zachowania tej części wsi w obecnym stanie, dbając oczywiście o odpowiedni stan techniczny obiektów.**

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków. Obecny adres to ul. Lipowa 15.

5.7.5. OBIEKTY MIESZKALNE I ZABUDOWANIA GOSPODARCZE

5.7.5.1. WILLA WODARZ – MŁODNIK (BOŻEJÓW)

Haus Wodarz In Emilienhütte - Süßenrode. Architekt (B.D.A.) Richard Mohr in Breslau³³. Murowany i tynkowany budynek wraz z zabudowaniami gospodarczymi i parkiem. Obecnie w dobrym stanie technicznym, zagospodarowany na obiekt hotelowy.

Obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków.

³³ Źródło: <http://opolskie.fotopolska.eu/857295,foto.html>

5.7.6. OBIEKTY ARCHEOLOGICZNE

5.7.6.1. GRODZISKO – MURÓW³⁴

Najważniejszy zabytek archeologiczny w regionie, grodzisko z XIII-XV wieku.

5.8. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Do dziedzictwa niematerialnego zaliczamy m.in. nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne, zwyczaje, przekazy ustne, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową.

Jedną z form pielęgnacji takiego dziedzictwa są stowarzyszenia. Na terenie Gminy Murów działają następujące:

1. Gminne Zrzeszenie "Ludowe Zespoły Sportowe", Dworcowa 2, 46-030 Murów, Murów
2. Klub Jeździecki Okoły, Wiejska 30, 46-030 Murów, Okoły
3. Klub Partnerstwa Murów – Vallendar, Lipowa, 46-030 Murów, Zagwiździe
4. Klub Sportowy "Unia" Murów, Wolności 31, 46-030 Murów, Murów
5. Ludowy Klub Sportowy "Unia" Murów, Wolności 33, 46-030 Murów, Murów
7. Ochotnicza Straż Pożarna, Lipowa 11a, 46-030 Murów, Zagwiździe
8. Ochotnicza Straż Pożarna w Bukowej, Wiejska, 46-030 Murów, Bukowo
10. Ochotnicza Straż Pożarna w Grabczoku, Wiejska 27, 46-030 Murów, Grabczok
11. Ochotnicza Straż Pożarna w Radomierowicach, Wolności 18, 46-030 Murów, Radomierowice
12. Ochotnicza Straż Pożarna w Stora Enso Timber Sp. z o.o. w Murowie, Wolności 4, 46-030 Murów, Murów
13. Opolskie Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych i Turystycznych, Wiejska 58, 46-030 Murów, Bukowo
14. Stowarzyszenie Artystyczne "Spotkanie" w Dębińcu, Targowa 32, 46-030 Murów, Stare Budkowice
15. Stowarzyszenie Budkowice, Ogrodowa 3, 46-030 Murów, Stare Budkowice
16. Stowarzyszenie Miłośników Murowa, Wolności 22, 46-030 Murów, Murów

³⁴ Fotografia z zasobów: <https://zabytek.pl/pl/obiekty/grodzisko-2013>

17. Stowarzyszenie na rzecz Wyrównywania Szans Rozwojowych Wsi i Ochrony Środowiska "Zielone Radomierowice", Szkolna 10, 46-030 Murów, Radomierowice

18. Związek Zawodowy Pracowników Spółki Akcyjnej "Vitroterm Murów", Wolności 33, 46-030 Murów, Murów

19. Stowarzyszenie Nowe Budkowice, Dworcowa 6, 46-030 Murów, Nowe Budkowice

Najistotniejszym przejawem kultury śląskiej na terenie gminy jest język, którym posługują się okoliczni mieszkańcy.

Tożsamość mieszkańców gminy Murów definiuje się głównie przez obrzędy i obyczaje tradycji śląskiej - kolędowanie ze zwierzętami, plecenie koron żniwnych i wieńców bożonarodzeniowych, organizowanie zimowych kuligów, przygotowywanie tradycyjnych potraw oraz skubanie pierza i wywodząca się ze średniowiecza ludowa zabawa zapustna (tzw. babski comber).

Do cyklicznych imprez odbywających się w Gminie Murów należą dożynki i procesje (procesje św. Marcina, procesja z okazji Bożego Ciała).

6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Zasoby materialne dziedzictwa kulturowego gminy to przede wszystkim zabytki sakralne oraz obiekty pozostałe po dawnej infrastrukturze przemysłowej oraz administracyjnej. Cenne jest także dziedzictwo niematerialne Gminy.

Do pierwszej grupy zaliczyć można kościoły, kapliczki oraz plebanie i klasztor.

Kościół znajdują się pod właściwą opieką, są objęte ochroną w postaci wpisu do rejestru zabytków. Plebanie i klasztor to cenna architektura trwale związana z istnieniem świątyń.

Cennym zasobem są zachowane na terenie całej gminy kapliczki wolnostojące pełniące wcześniej różne funkcje, łącznie z rolą dzwonnicy. W chwili obecnej wymagają opracowania zawierającego katalog oraz zdjęciowe materiały archiwalne pozwalające w przyszłości na lepsze opracowanie projektów budowlanych prac remontowych. Należy przy tym pamiętać, że we wszystkich przypadkach projekty powinny zawierać programy prac konserwatorskich, a w przypadku występowania tynków i detali architektonicznych z zapraw oraz oryginalnej stolarki – także dokumentację z badań stratygraficznych. Tworzony katalog powinien zawierać dokładne informacje o rzeźbach (i innych elementach, np. obrazach, tablicach) zachowanych we wnętrzach.

Infrastruktura to przede wszystkim huty (w Zagwiździu i Murowie) oraz budynki kolejowe. Cenne są także niektóre leśniczówki, remizy strażackie oraz stacje trafo. Do tej grupy zaliczamy też szpitale i szkoły. Wszystkie te obiekty ukazują gospodarczą przeszłość gminy oraz dokumentują stan dawnej administracji państwowej na tych ziemiach.

Ostatnia, najliczniej reprezentowana grupa to domy mieszkalne i zabudowania gospodarcze. W gminnej ewidencji zabytków dla wielu miejscowości zamieszczono chroniący je zapis – układ ruralistyczny wsi. W definicji ma to zabezpieczyć przestrzenne założenia wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów

własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg³⁵. W przypadku gminy Murów dotyczy to miejscowości: Murów, Nowe Budkowice, Radomierowice, Stare Budkowice i Zagwiździe.

Szczególnym przypadkiem siedziby mieszkalnej jest willa w Młodniku (Bożejowie) będący jedyną budowlą mieszkalną tej wielkości na terenie gminy.

Najważniejszym obiektem archeologicznym i jedynym wpisanym do rejestru jest grodzisko średniowieczne (XIII-XV) w Murowie.

W tabeli poniżej wykonano analizę silnych i słabych stron gminy oraz oceniono szanse i zagrożenia dotyczące dziedzictwa kulturowego.

SILNE STRONY GMINY MURÓW	SŁABE STRONY GMINY MURÓW
<ul style="list-style-type: none"> • występowanie unikalnych zabytków techniki – huta szkła w Murowie i huta żelaza w Zagwiździu • jednolity zasób obiektów zabytkowych związanych z dawnym życiem na wsi • zachowany w znacznym stopniu historyczny układ wsi, szczególnie mocno widoczny w przypadku miejscowości Murów, Nowe Budkowice, Radomierowice, Stare Budkowice i Zagwiździe • dobry stan techniczny większości największych obiektów zabytkowych • duży zbiór kapliczek i dzwonnicy przydrożnych • kościół w Radomierowicach • stosunkowo wysoka aktywność środowisk lokalnych • atrakcyjne miejsce do tworzenia produktów turystycznych ze względu na duże zalesienie terenu i położenie z dala od większych miast i traktów komunikacyjnych – wysokie walory przyrodnicze • uchwalone plany zagospodarowania przestrzennego dla trzech najważniejszych wsi wprowadzające regulacje dotyczące ochrony obiektów zabytkowych • posiadanie ogrodu botanicznego (w Zagwiździu) • zaplecze sportowe (klub jeździecki, infrastruktura kajakowa, kort tenisowy, ogólnodostępne siłownie zewnętrzne, łowiska wędkarskie, wypożyczalnie 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczające środki finansowe pozwalające na przeprowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w obiektach zabytkowych • niewystarczająca baza turystyczna • niewystarczająca ilość szlaków tematycznych • samowolne i najczęściej niewłaściwe prowadzenie remontów, zwłaszcza kapliczek i dzwonnicy przydrożnych • słaby stan wiedzy mieszkańców o wartości historycznej obiektów na terenie gminy • bardzo słaby stan wiedzy mieszkańców o prawidłowym prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w obiektach zabytkowych • zbyt rozbudowana gminna ewidencja zabytków obejmujące obiekty o nikomej wartości estetycznej i historycznej, zwłaszcza w zakresie obejmującym domy mieszkalne • brak planów zagospodarowania przestrzennego dla pozostałych wsi

³⁵ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art.3 pkt.12

<p>sprzętu turystycznego)</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizacja gier terenowych („Poznaj zabytki Zagwiździa”, „Grodzisko w Murowie”) • pokazy dla turystów (jazdy bryczkami, tkactwo) 	
<p style="text-align: center;">SZANSE DLA GMINY MURÓW</p>	<p style="text-align: center;">ZAGROŻENIA DLA GMINY MURÓW</p>
<ul style="list-style-type: none"> • możliwość pozyskania wsparcia finansowego z różnych źródeł na ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy • zwiększanie wzrostu świadomości dotyczącej potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego • kształtowanie świadomości właścicieli obiektów zabytkowych leżących na terenie gminy • wzrost znaczenia atrakcyjności wsi • styl życia nastawiony na sport/rekreację (moda na aktywny wypoczynek); • zapotrzebowanie na usługi turystyczno-rekreacyjne • planowanie zagospodarowania przestrzennego z naciskiem na ochronę zabytków • nagradzanie i upublicznianie dobrych praktyk w zakresie ochrony zabytków • wzrost świadomości samorządu oraz jego roli w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego • tworzenie pozamaterialnych dóbr stanowiących dziedzictwo kulturowe (produkty regionalne) 	<ul style="list-style-type: none"> • postępująca urbanizacja i modernizacja wsi, prowadzona bez poszanowania zabytkowej substancji • niekontrolowane działania inwestycyjne - niewłaściwie przeprowadzone pod względem konserwatorskim remonty i modernizacje budowli oraz budowa w ich sąsiedztwie nowych, niedopasowanych stylistycznie obiektów, zakłócających krajobraz kulturowy • niewłaściwie przeprowadzone pod względem konserwatorskim remonty obiektów małej architektury, zwłaszcza przydrożnych kapliczek i dzwonnicy • brak realnych zachęt dla inwestorów prywatnych do inwestowania w zabytki • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne (z UE, MKiDN, Urzędu Marszałkowskiego) • ciągle niewystarczająca informacja o regionie – promocja • poszukiwacze skarbów jako zagrożenie dla stanowisk archeologicznych • złe zagospodarowywanie terenów wokół obiektów zabytkowych (betonowe bruki, nasadzenia roślinnością obcą dla tych terenów)

7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

W rozdziale opisano szczegółowe działania w ramach priorytetów i kierunków. W przypadku obiektów nie będących własnością gminy, samorząd może współuczestniczyć w zadaniu, np. przez udzielanie

dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy zabytkach lub wsparcie merytoryczne, organizacyjne, doradztwo itp.

PRIORYTET 1. REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY	
Kierunki działań	Zadania
PRZYGOTOWYWANIE DOKUMENTACJI PROJEKTOWYCH DLA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH	
<p><i>Podstawowym problemem właścicieli obiektów zabytkowych jest trudność w pozyskiwaniu dotacji zewnętrznych. Jedną z przeszkód, która dotyczy gminy Murów jest mała skala pojedynczych obiektów zabytkowych. Drugim problemem jest krótki czas na przygotowanie skomplikowanej dokumentacji projektowej. Dlatego też priorytetem jest opracowywanie i gromadzenie odpowiednio przygotowanej dokumentacji projektowej.</i></p> <p><i>W celu realizacji priorytetu powinno się:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>opracować ścieżki tematyczne pozwalające na grupowanie obiektów, np. wiejskich kapliczek czy też wiejskich stacji kolejowych. Pozwoli to na pozyskiwanie większych środków w ramach jednego zadania.</i> <p><i>opracowywać i gromadzić odpowiednio przygotowaną dokumentację projektową (obejmującą projekt budowlany, program prac konserwatorskich, w uzasadnionych przypadkach badania konserwatorskie) dla obiektów zabytkowych. Wymaga to przede wszystkim powstania dokładnej inwentaryzacji oraz w wielu</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie ścieżki tematycznej obejmującej zespół kapliczek przydrożnych – tworzenie większych zespołów w celu uzyskania dotacji zewnętrznych. 2. Opracowanie ścieżki tematycznej obejmującej wiejskie remizy strażackie wraz z dzwonicami tworzącymi z niektórymi remizami zespół – tworzenie większych zespołów w celu uzyskania dotacji zewnętrznych. 3. Opracowanie projektu i programu prac konserwatorskich dla kaplicy – dzwonnicy św. Floriana w Dębińcu. 4. Wykonanie badań stratygraficznych, opracowanie projektu i programu prac konserwatorskich dla kapliczki Matki Boskiej Bolesnej w Grabczoku. 5. Wykonanie badań stratygraficznych, opracowanie projektu i programu prac konserwatorskich dla kapliczki Dobrego Pasterza w Grabczoku. 6. Wykonanie badań stratygraficznych, opracowanie projektu i programu prac konserwatorskich dla kapliczki św. Anny w Starych Budkowicach. 7. Wykonanie badań stratygraficznych, opracowanie projektu i programu prac konserwatorskich dla kapliczki Poległych w

<p>wypadkach przeprowadzenia rozpoznania konserwatorskiego i konstrukcyjnego.</p>	<p>Grabczoku.</p> <p>8. Wykonanie projektu remontu i ekspozycji jako całości kapliczki (dzwonnicy) z remizą w Okołach, poprzedzić kwerendą archiwalną czy koncepcja eksponowania jako zespołu jest słuszna i możliwa do zrealizowania. Nie eksponować obiektu w otoczeniu betonowego bruku i roślinności „obcej” (np. tuje).</p> <p>9. Wykonanie badań stratygraficznych, opracowanie projektu i programu prac konserwatorskich dla stacji kolejowej w Kałach.</p> <p>10. Wykonanie badań stratygraficznych, opracowanie projektu i programu prac konserwatorskich dla dzwonnicy w Zagwiździu.</p> <p>11. Wykonanie badań stratygraficznych, opracowanie projektu i programu prac konserwatorskich dla kaplica poległych w Zagwiździu.</p> <p>12. Wykonanie badań stratygraficznych, opracowanie projektu i programu prac konserwatorskich dla szkoły w Dębińcu.</p> <p>13. W miarę możliwości finansowych wykonywać prace projektowe dla pozostałych zabytków w gminie.</p>
<p>KONTYNUACJA PRAC PRZY OBIEKTACH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW</p>	<p>1. Otoczenie opieką i stałym nadzorem 3 kościołów (Stare Budkowice, Zagwiździe, Radomierowic). Nie dopuszczać do pogorszenia się stanu technicznego.</p>
<p><i>W ramach priorytetu należy realizować prace remontowe, konserwatorskie i restauratorskie obiektów rejestrowych stanowiących własność gminy oraz wspierać w tych działaniach właścicieli pozostałych obiektów.</i></p>	<p>2. Kontynuowanie pozyskiwania środków z różnych źródeł na ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego.</p> <p>3. Realizacja prac konserwatorskich przy rejestrowym wystroju kaplic w Murowie i Nowych Budkowicach.</p>

	4. Realizacja prac remontowo-konserwatorskich przy dworcu kolejowym w Murowie.
OPIEKA NAD OBIEKTAMI POZOSTAJĄCYMI POZA REJESTREM ZABYTEKÓW	1. Po zrealizowaniu prac projektowych należy wykonać prace konserwatorskie i remontowe przy następujących obiektach:
<p><i>Kilka dużych obiektów zabytkowych w gminie jest pod dobrą opieką swoich właścicieli. Dotyczy to przede wszystkim obiektów rejestrowych. Dlatego też priorytetowa sprawą dla gminy Murów jest prawidłowa ochrona pozostałych obiektów. Należy tu przypomnieć, że ochronie powinien podlegać nie tylko sam obiekt, ale także jego otoczenie.</i></p> <p><i>W celu realizacji priorytetu 1 szczególną uwagę należy zwrócić na następujące objekty:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kapliczki przydrożnych i dzwonnice • plebanie, klasztor, huta szkła • remizy strażackie • stacje kolejowych wraz z towarzyszącymi zabudowaniami • zabytkowe objekty małej architektury technicznej, np. stacje trafo • leśniczówki, szkoły i inne objekty związanych z administracją i edukacją • najlepiej zachowane w stanie pierwotnym domy i zabudowania gospodarcze (zwłaszcza nieotynkowane domy ceglane i elementy drewniane). <p><i>W fazie projektowej prac przy zabytkach powinni brać udział specjaliści posiadający doświadczenie w zakresie prac budowlanych i konserwatorskich obiektach zabytkowych.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • dzwonnica św. Floriana w Dębińcu, • kapliczka Matki Boskiej Bolesnej w Grabczoku, • kapliczka Dobrego Pasterza w Grabczoku, • kapliczka św. Anny w Starych Budkowicach, • kapliczka Poległych w Grabczoku, • dzwonnica w Zagwiździu, • kaplica poległych w Zagwiździu, • elewacje budynku szkoły w Dębińcu. <p>2. Należy zabezpieczyć istniejącą stację kolejową w Kałach.</p> <p>3. Przy następnym remoncie klasztoru w Starych Budkowicach - dążyć do likwidacji zbyt agresywnych, wtórnych elementów w rejonie dachu i partii szczytowej wykusza.</p> <p>4. W miarę możliwości finansowych realizować prace przy pozostałych obiektach zabytkowych.</p> <p>5. Przeprowadzić remont i ewentualną adaptację budynku Urzędu Gminy w Murowie znajdującego się przy ul. Dworcowej 2.</p>
PRIORYTET 2. OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	

Kierunki działań	Zadania
<p data-bbox="181 300 796 389">OBEJMOWANIE OCHRONĄ PRAWNĄ KOLEJNYCH OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH</p> <p data-bbox="181 412 796 714"><i>Jedną z barier przy pozyskiwaniu środków zewnętrznych w przypadku obiektów zabytkowych jest brak wpisu do rejestru zabytków. Należy więc w nadchodzącym okresie rozpocząć starania o wpisanie do rejestru kolejnych obiektów.</i></p> <p data-bbox="181 736 796 1039"><i>Głównym zadaniem do zrealizowania, w ramach priorytetu 2, jest rozpoczęcie starań o wpisanie do rejestru przynajmniej zabytków wymienionych w rozdziale 5.6. ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY. Zapis nie dotyczy obiektów już wpisanych do tego rejestru.</i></p>	<p data-bbox="812 300 1423 445">1. Wpisanie do rejestru zabytków jak największej ilości obiektów wymienionych w rozdziale 5.6. ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY.</p> <p data-bbox="812 468 1423 714">2. Powiadomienie właścicieli najcenniejszych obiektów będących poza rejestrem o korzyściach płynących z objęcia obiektu ochroną prawną – przede wszystkim możliwość pozyskiwania środków ze źródeł zewnętrznych.</p> <p data-bbox="812 736 1423 770">3. Tworzenie parków kulturowych.</p>
<p data-bbox="181 1050 796 1196">OCHRONA UKŁADÓW RURALISTYCZNYCH NA OBSZARACH WIEJSKICH</p> <p data-bbox="181 1218 796 1308"><i>Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa.</i></p> <p data-bbox="181 1330 796 1576"><i>Ważnym elementem, który powinien podlegać ochronie jest historyczny układ wsi, szczególnie mocno widoczny w przypadku miejscowości Murów, Nowe Budkowice, Radomierowice, Stare Budkowice i Zagwiździe.</i></p>	<p data-bbox="812 1050 1423 1464">1. Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy</p> <p data-bbox="812 1487 1423 1688">2. Ochrona historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy,</p> <p data-bbox="812 1711 1423 1935">3. Wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy</p> <p data-bbox="812 1957 1423 1991">4. Wyznaczanie w planach miejscowych nowych</p>

	terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk.
PRIORYTET 3. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO PRZEZ PROMOCJĘ I EDUKACJĘ	
Kierunki działań	Zadania
SZEROKI DOSTĘP DO INFORMACJI O DZIEDZICTWIE KULTUROWYM GMINY	<ol style="list-style-type: none"> 1. Udostępnienie podstawowych zasad postępowania z obiektami zabytkowymi na stronie internetowej gminy. Za sprawę priorytetową należy uznać edukację mieszkańców, przynajmniej w podstawowym zakresie. Trzeba przede wszystkim powstrzymać używanie szarego cementu oraz farb olejnych, akrylowych, silikonowych przy zabytkach. Mieszkańcy powinni zaznajomić się z zagrożeniami. 2. Utworzenie punktu konsultacyjnego w zakresie opieki nad zabytkami w gminie. 3. Objęcie szeroko zakrojoną akcją informacyjną właścicieli najcenniejszych domów i zabudowań gospodarczych leżących na terenie gminy. 4. Oznakowanie obiektów zabytkowych tablicami informacyjnymi. 5. Prowadzenie elektronicznego wykazu gminnej ewidencji zabytków na stronie internetowej gminy. 6. Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych.
<i>W celu zapewnienia prawidłowej opieki obiektom, które nie posiadają ochrony prawnej (np. poprzez wpis do rejestru zabytków) należy zintensyfikować działania edukacyjne mające na celu wyjaśnianie mieszkańcom, jakie zabiegi zwyczajowo uważane za odnawiające, są tak naprawdę szkodliwe.</i>	
PROMOCJA REGIONALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO SŁUŻĄCA KREACJI PRODUKTÓW TURYSTYKI KULTUROWEJ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przeanalizowanie zewnętrznego zapotrzebowania na usługi turystyczno-rekreacyjne oferowane przez gminę. 2. Zaangażowanie w realizację usług turystycznych jak największej ilości mieszkańców,
<i>Pośredni wpływ na stan zabytków ma rozwój</i>	

<p><i>turystyki w regionie. Dlatego też za istotne uznaje się rozwijanie i promowanie ruchu turystycznego w gminie.</i></p>	<p>np. przez współorganizowanie bazy noclegowej.</p> <p>3. Organizowanie jak największej ilości imprez, przynajmniej na poziomie wojewódzkim, w celu utrwalenia obrazu gminy Murów jak obszaru atrakcyjnego krajobrazowo.</p> <p>4. Opracowanie atrakcyjnych i łatwych w udostępnianiu przewodników turystycznych.</p> <p>5. Tworzenie nowych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych</p>
---	--

8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumentów prawnych** – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowa parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- **instrumentów finansowych** (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- **instrumentów koordynacji** (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
- **instrumentów społecznych** (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami);
- **instrumentów kontrolnych** (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy oraz Wojewódzkiemu

Konserwatorowi Zabytków³⁶. Sprawozdanie przedkładane Radzie Gminy powinno zawierać informację o ewentualnych zmianach zachodzących w gminnej ewidencji zabytków oraz Rejestrze Zabytków, informacje o działaniach podejmowanych na rzecz opieki nad zabytkami oraz o postulatach mieszkańców i właścicieli obiektów dotyczących ochrony obiektów zabytkowych.

9.1. SZCZEGÓŁOWE ZASADY OCENY

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- Liczba i rodzaj przygotowanych dokumentacji badawczych i projektowych
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- Liczba utworzonych parków kulturowych
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych

W ramach priorytetu III: Ochrona dziedzictwa kulturowego przez promocję i edukację

- Liczba konsultacji udzielonych właścicielom obiektów zabytkowych leżących na terenie gminy.
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników)
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań

³⁶ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o opiece nad zabytkami i ochronie zabytków nakłada na wójtów, burmistrzów i prezydentów obowiązek sporządzania sprawozdań z realizacji programu co 2 lata.

dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawowym dokumentem regulującym system finansowania opieki nad zabytkami na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. z 2022, poz. 840), która w rozdziale 7 szczegółowo określa zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.

Zgodnie z ustawą opieka nad zabytkiem, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. W związku z często wysokimi kosztami konserwatorskich prac badawczych, projektowych i ostatecznie wykonawczych, ustawa umożliwia finansowanie prac przy zabytkach wpisanych do rejestru przez inne podmioty niż właściciel lub posiadacz zabytku, poprzez przyznawanie dotacji celowych pochodzących z różnych źródeł np.

- 1) *funduszy Unii Europejskiej związanych z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe*
- 2) *budżetu państwa.*
- 3) *Funduszu Kościelnego MSWiA*
- 4) *Budżetu Opolskiego Konserwatora Zabytków*
- 5) *budżetu Samorządu Wojewódzkiego*
- 6) *budżetów organów powiatowych lub gminnych*

W związku z powyższym ważne jest propagowanie przez organ gminy informacji wśród właścicieli zabytków o różnych możliwościach dofinansowywania szeroko pojętych prac konserwatorskich prowadzonych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Na samym wstępie każdy właściciel czy posiadacz zabytku ubiegający się o pozyskanie środków na prace przy zabytkach powinien pamiętać o sformułowaniu rzeczywistych celów zamierzonych działań przy zabytku, aby wybrać odpowiedni program dofinansowania i przygotować prawidłowo wymagane dokumenty. Jednocześnie ubiegający się o dotacje beneficjent powinien pamiętać, że łączna wartość uzyskanych dotacji ze źródeł zewnętrznych nie może przekraczać 100% całkowitej wartości zadania. Dodatkowo powinien wiedzieć także, że środki z funduszy europejskich nie mogą być łączone ze środkami pochodzącymi z budżetu państwa i samorządów terytorialnych.

10.1 ŚRODKI Z FUNDUSZY EUROPEJSKICH

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego informuje o następujących możliwościach na swojej stronie [www](https://www.gov.pl/web/kultura/fundusze-europejskie):

<https://www.gov.pl/web/kultura/fundusze-europejskie>

10.2 ŚRODKI DOFINANSOWANIA Z BUDŻETU PAŃSTWA

10.2.1 PROGRAMY MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego corocznie umożliwia dostęp do różnorodnych programów dofinansowujących działania na rzecz ochrony, opieki i promocji dóbr kultury między innymi pod hasłami programowymi. Informacje bieżące dostępne są na stronie: <https://www.gov.pl/web/kultura/finansowanie-i-mecenat>

10.2.2. FUNDUSZ KOŚCIELNY MSWIA

Podstawa prawna i organizacja

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43 budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Przeznaczenie środków Funduszu Kościelnego

Środki Funduszu Kościelnego, stosownie do art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. i § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354), przeznaczają się między innymi na **remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej**.

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Informacje o funduszu można znaleźć na stronie internetowej <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

10.3. BUDŻET OPOLSKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

Informacje na temat dotacji udzielanej przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można znaleźć na stronie internetowej: <https://wuzopole.pl/61/76/dotacje-zasady-finansowania-zabytkow.html>.

10.4. BUDŻETU SAMORZĄDU WOJEWÓDZKIEGO

Samorząd przydziela dotacje na podstawie art. 18 pkt 20 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (t.j. Dz.U. 2022, poz. 547), art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2022 , poz. 840).

Bieżące informacje ukazują się na stronie internetowej <http://bip.opolskie.pl>.

10.5. BUDŻET POWIATU OPOLSKIEGO

Informacje o dotacjach znajdują się na stronie internetowej pod adresem <http://powiatopolski.pl/733/dotacje-na-renowacje-zabytkow.html>. Instrukcja do wniosku o dotację informuje, że:

W celu prawidłowego wypełnienia formularza Wniosku, niezbędna jest znajomość treści ogłoszenia o naborze, ogłoszonego przez Zarząd Powiatu Opolskiego, na które uprawniony podmiot zamierza złożyć wniosek. Treść ogłoszenia jest dostępna na stronie internetowej www.powiatopolski.pl; www.bip.powiatopolski.pl oraz na tablicy ogłoszeń Starostwa Powiatowego w Opolu ul. 1 Maja 29 45 – 068 Opole. Formularz musi być wypełniony czytelnie tzn. komputerowo, maszynowo lub pismem drukowanym jednolicie w całym dokumencie. Konieczne jest wypełnienie wszystkich pól wniosku, w przypadku, gdy dana pozycja nie będzie wypełniana piszemy „NIE DOTYCZY”. Brak odpowiedniego wpisu, będzie informacją, że podmiot zapomniał wpisać właściwą treść. Nie jest dopuszczalne samodzielne nanoszenie jakichkolwiek zmian we wzorze wniosku.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

11.1. WIELOLETNIA PROGNOZA FINANSOWA 2022 -2036

Projekt Wieloletniej Prognozy Finansowej jest dokumentem strategicznym, rozwojowym i określającym możliwości finansowe gminy na przestrzeni lat i został sporządzony w zakresie wieloletniej prognozy finansowej wraz z prognozą kwoty długu do roku 2036,

Informacje można znaleźć na stronie internetowej <http://bip.murow.pl/>.

11.2. GMINNA EWIDENCJA ZABYTEKÓW - WERYFIKACJA

W 2023 roku w gminie Murów zostanie przeprowadzona szeroka weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków. Dokument ma na celu ograniczenie liczby obiektów i sprowadzenie jej do realnej wartości, która umożliwi rzeczywistą kontrolę nad zasobami gminy.

11.3. POWSTAJĄCE DOKUMENTACJE PROJEKTOWE

Gmina jest w posiadaniu projektu i pozwolenia na przebudowę budynku Urzędu Gminy w Murowie znajdującego się w Murowie przy ul. Dworcowej 2.

Zostały również podjęte działania mające na celu zmiany w planie zagospodarowania wsi Murów /umożliwi to zmiany w sposobie użytkowania w/w budynku.